TÜRKİYE CUMHURİYET

MERKEZ BANKASI

ANONİM ŞİRKETİ

25 NİSAN 1958 TARİHLİ
HİSSEDARLAR UMUMÎ HEYETİNE
ARZOLUNAN

1957

Yirmialtıncı Hesap Yılı Hakkında

İDARE MECLİSİ ve DENETÇİLER RAPORLARİYLE
BİLÂNÇO, KÂR ve ZARAR HESABI

ANKARA
1958

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI A. Ş.

İDARE MECLİSİ

Reis Vekili	Dr. Abdurrahman Melek
Âza	Raif Meto
,,	Prof. Kâzım Köylü
,,	Prof. Fadıl Hakkı Sur
,,	Hilmi Toygar
,,	Prof. Fikret Arık

MURAKABE KOMİSYONU

Murakıp	Mes'ut Eyison
,,	İzzet Sirmen
,,	Mehmet Aras
,,	Tevfik Şenocak

UMUM MÜDÜRLÜK İDARE HEYETİ

Umum Müdür	Nail Gidel
Umum Müdür Muavini	Fikri Diker
,, ,, ,,	Fahri Tandoğan
,, ,, ,,	Fikret Sözer
Muhasebe Müdürü	Kâmil Kıbrızlı

TOPLANTI GÜNDEMİ :

1 — İdare Meclisi ve Murakabe Komisyonunun 1957 hesap yılına ait raporlarının okunması; Bilânçonun ve Kâr ve Zarar hesabının tasdiki; kârın teklif gereğince dağıtılması ve İdare Meclisinin ibrası;

2 — B ve C sınıflarından inhilâl eden İdare Meclisi Âzalıklarına muvakkaten intihap edilen iki Âzanın intihaplarının tasdiki ;

3 — Müddetleri sona ermiş bulunan İdare Meclisi Âzalarının yerine :

a) B ve C sınıfı Hissedarlarını temsilen iki Âzanın seçilmesi,

b) D sınıfı Hissedarlarını temsilen bir Âzanın seçilmesi,

4 — a) Müddetleri sona eren Murakıplar yerine, biri B ve C sınıfı, diğeri D sınıfı Hissedarları tarafından olmak üzere, iki Murakıp seçilmesi,

b) Vefat dolayısiyle inhilâl eden Murakıplığa B ve C sınıfı Hissedarları tarafından, müddeti ikmâlen, keza bir Murakıp seçilmesi,

5 — Toplantı zabıtlarının, reyini kullanan pay sahipleri namına imzası hususunda salâhiyet itası.

1957

Yirmialtıncı Hesap Yılı

İDARE MECLİSİ RAPORU

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI A. Ş.

1 9 5 7

Yirmialtıncı Hesap Yılı

İ D A R E M E C L İ S İ R A P O R U

Sayın Ortaklar,

Bankamızın Yirmialtıncı Hesap Devresine ait muamelâtın neticelerini gösteren 1957 yılı Bilânçosu ile Kâr ve Zarar hesabını tetkik ve tasvibinize arzeder, Yüksek Hey'etinizi saygı ile selâmlarız.

Bankamız muamelâtını tetkike başlamadan evvel, son yıla ait iktisadî hâdiseleri toplu bir şekilde gözden geçirmekte fayda görüyoruz.

— I —

DÜNYA İKTİSADİ VAZİYETİ

İkinci Dünya Harbinden sonra iki zümreye bölünmüş olan milletler arasındaki gerginlik ve rekabet 1957 yılında da devam etmiş; silâhsızlanma, Almanya'nın birleştirilmesi, Şimalî Afrika ve Orta Doğu meseleleri gibi çeşitli dâvalardan hiç biri bu yıl zarfında da halledilememiştir. Aksine olarak, mevcut üzüntü ve huzursuzluklara, komünist emperyalizminin istismara koyulduğu yeni anlaşmazlık saha ve mevzuları katılmış ve cihanşümul tecavüz tehditleri bir derece daha şiddet kesbetmiştir. Bu münasebetle senenin son aylarında kaydedilen ve milletlerarası siyaset sahasında ehemmiyetli akisler yapan teknik bir olayı hatırlatmak isteriz: Geçen Ekim ayında Sovyet Rusya, kıt'alararası güdümlü mermi imâline başladığını

ilân ettikten kısa bir müddet sonra fezaya ilk sun'î peyki atmış, bunu takiben de silâhsızlanma müzakerelerinden çekildiğini ilân etmiştir.

Yekdiğerini takip eden bu hâdiseler, hür milletler üzerinde derin tesirler icra ederek, bunlar arasında mevcut işbirliğinin askerî, ilmî ve iktisadî sahalarda süratle kuvvetlendirilmesi lüzumunu ortaya koymuştur. Bilindiği gibi Nato Konseyi, Aralık ayında, Hükûmet Reislerinin de iştirakiyle, mühim bir toplantı yapmış ve üye devletler arasında mevcut işbirliğini, çeşitli sahalarda kuvvetlendirecek kararlar almıştır.

Bu arada Avrupa'nın ekonomik entegrasyonu bakımından kaydedilmesi icabeden ehemmiyetli bir gelişme de 1957 yılında tahakkuk safhasına girmiş bulunan Müşterek Pazar Anlaşması ve müzakereleri henüz devam eden Avrupa Serbest Mübadele Bölgesi projesidir.

Memleketimiz, barışçı siyasetine ve tedafüî gayretlerine bu yıl da büyük bir azim ve enerji ile devam etmiştir. Cihanşümul tecavüz tehditlerinin en mühim faaliyet saha ve hedeflerinden birini, bulunduğumuz Orta Doğu teşkil etmektedir. Komünist emperyalizmi, 1957 yılının ikinci yarısından sonra, bu bölgede nüfuz ve hakimiyet tesisi yolunda sarfettiği gayretleri daha da artırmıştır. Bir taraftan aşırı milliyetçilik cereyanlariyle, Batı düşmanlığını ve tecavüze uğrama endişelerini körüklemek; diğer taraftan da iktisadî yardım şeklindeki hulûl politikasına germi vermek bu cümledendir. Memleketimiz hakkında ağır tehditler ve asılsız ithamlar ileri sürülürken, komşularımıza da mütemadiyen emniyetsizlik ve istilâ korkuları telkinine çalışılmıştır. Bu hal ve şartlar Hükûmetimizin, mezkûr bölgede, tesanüt ve emniyeti muhafaza ve takviyeye matuf çalışmalarının isabetini bir defa daha ortaya koymuş bulunmaktadır.

1957 yılında cereyan eden iktisadî hâdiselere gelince, dünya ekonomisinin 1954 sonbaharından beri takip ettiği seyrin bariz vasfı olan yüksek konjonktürde bu yıl ehemmiyetle kaydedilmesi icabeden bir değişiklik meydana gelmiştir. İstihsal, millî gelir ve milletlerarası mübadeleler yüksek seviyelerini muhafaza etmekle beraber, bu mevzularda ve umumiyetle iktisadî faaliyetler seyrinde hissedilir bir yavaşlama görülmeğe başlamıştır. Bu yavaşlamada kısmen Hükûmetlerin enflâsyonla mücadele maksadiyle almış oldukları nakdî tahdit tedbirleri âmil olmuşsa da, Avrupalı iktisatçılar, ekonomik hâdiselerin zaman zaman tabi olduğu cyclique

temevvüçlerin de bunda mühim tesirleri bulunduğunda hemen hemen ittifak etmiş gibidirler.

Tetkik mevzuumuz devrede, yatırımlarda bir duraklama vukua gelmiş ve yatırım mallarına olan ihtiyacın azalması bu emtiayı imal eden endüstri kollarının istihsal faaliyetlerinde bir gerilemeyi mucip olmuştur. 1957 yılında ham madde piyasalarında ve navlunlarda görülen devamlı tenezzül temayülü de yatırımlarda ve sınaî istihsaldeki bu gerilemenin bir neticesidir. Diğer taraftan, 1955 yılında yeniden belirmiş olan enflâsyoncu tazyikler, bu yıl da hemen hemen bütün memleketlerde devam etmiş, bütçe açıkları ve tediye muvazenesi meseleleri yeniden ehemmiyet kesbetmiştir. Batı Avrupa'da gerek hususî sektörde gerekse Devlet sektöründe istihlâkte kaydolunan gelişme neticesinde mecmu talep, yer yer millî istihsali tecavüz etmiş ve ticaret bilânçosu açıklarının artmasına sebep olarak, Avrupalılararası tediyelerde mevcut muvazenesizlikleri daha mütebariz bir hale getirmiştir.

Bununla beraber, iktisadî faaliyetlerin seyri her yerde aynı manzarayı arzetmemiştir. Birleşik Amerika Devletlerinde, Kanada ve İngiltere'de istihsal ve millî gelir artışında bariz bir hal arzeden bu yavaşlamaya mukabil, İtalya ve Fransa, vasatın üstünde bir gelişme sürati muhafaza imkânını bulmuşlardır. Almanya'da sınaî istihsaldeki artış biraz yavaşlamağa başlayınca nakdî sahada gerekli tedbirler alınmıştır. Belçika, Hollanda, İsviçre ve İskandinav memleketlerinde reel millî gelirde bir evvelki seneye nazaran pek cüz'î bir gelişme kaydolunmuştur.

Uzak Şark'ta, Japon sanayiinde 1955 ve 1956 yıllarında kaydolunan gelişme ve istihsal artışı tetkik mevzuumuz devrede de yüksek seviyesini muhafaza etmiştir. Demirperde memleketlerine gelince, başta Polonya olmak üzere, Macaristan ve Bulgaristan'da ciddî iktisadî güçlüklerle karşılaşıldığı anlaşılmaktadır. Çekoslovakya ve Doğu Almanya'da görülen işçi ve ham madde darlıkları da bu cümledendir.

Dünya piyasalarında kaydedilen devamlı fiyat tenezzüllerinin ham madde müstahsili memleketlerin iştira gücünü azaltarak, zamanla sanayi memleketlerinin ihracatına zarar verebileceğini düşünen Avrupalı iktisatçılar, Birleşik Amerika Devletlerinde alâmetleri beliren (recession)'un,

daha da ilerliyerek Avrupa ekonomisi üzerinde menfi tesirler icra etmesinden endişe duymaktadırlar. Bu hususta şimdiden sarih bir mütalâa serdine imkân olmamakla beraber, Birleşik Amerika Hükûmetinin, belirmiş olan gerilemeyi malî politika sahasında, para ve kredi mevzularında tatbikine giriştiği, yerinde tedbirlerle bu defa da önleyip durdurması ve iktisadî faaliyetlerin tekrar canlanarak yeniden yüksek bir seviyede seyretmesi beklenebilir. Filhakika bu emniyet ve kanaatledir ki, 15 Kasım 1957 tarihinden beri para ve kredi siyasetinde oldukça esaslı bir istikamet değiştirilmesine tevessül edilmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan, Birleşik Amerikanın, senede 36 milyar dolara baliğ olan millî savunma masraflarının ve silâhlanma mevzuunda göstereceği yeni gayretlerin iktisadî faaliyetlere ayrıca bir canlılık getirmesi de kuvvetle muhtemeldir.

Ham madde fiyatları

Tetkik mevzuumuz olan devre, ham madde piyasaları bakımından, çok gayri müsait bir sene olmuştur. Birçok memleketlerde takip edilen tahditçi para ve kredi politikası, büyük devletlerce stratejik stok tesisi mevzuunda ihtiyar olunan hattı hareket, Birleşik Amerika'da görülen recession alâmetleri karşısında ticaret âleminde beliren kararsızlık gibi çeşitli faktörlerin tesiri altında ham maddelere müteveccih talep ehemmiyetli ölçüde azalmıştır. Buna mukabil gerek maden istihracında kaydolunan gelişme, gerekse ziraî istihsaldeki artış ham madde arzını genişletmiştir. Aşırı arza bir çare bulmak üzere, anlaşma mevzuu olan maddelerde bu anlaşmaların tatbiki ile vazifeli merciler, diğer hallerde bizzat müstahsil devletler, piyasanın tanzimini istihdaf eden müdahaleci tedbirlere daha fazla müracaat etmişlerdir. Bununla beraber 1956 yılı sonunda başlamış bulunan fiyat tenezzülleri, 1957 yılında şiddetlenerek umumî bir mahiyet almış ve petrol, pamuk ve kakao müstesna, diğer bütün maddelerde büyük ölçüde fiyat kayıpları vukua gelmiştir. Neticede antrepo malları fiyatlarındaki seyri gösteren Moody indeksi, 1931 senesi 100 itibariyle, 1957 senesi Ocak ayında 441 den, Aralık nihayetinde 391 e inmek suretiyle % 11 nisbetinde bir tenezzül kaydetmiştir.

Muhtelif ham madde fiyatlarının 1957 yılındaki seyri (I) numaralı cetvelde gösterilmiştir. Fiyatlardaki düşüşten en fazla müteessir olan madenler olmuştur. Bilindiği üzere, son senelerde yapılmış olan ehemmiyetli yatırımlar neticesinde maden istihraç sanayiinde, istihsal büyük ölçüde artmış ve 1957 yılında muhtelif âmiller tahtında azalmış bulunan

(Cetvel No. I)
Ham Madde Fiyatları

	1956 XII sonu	(1957 ay sonları) III	VI	IX	XI	XII	1956 ve 57 sonları itibariyle tahavvüller %
SANAYİ HAM MADDELERİ							
a — Madenler :							
Bakır							
New York, libre/ sent	35—36	30,75-32	29-29 1/4	25 1/2-26	25—27	25 1/2-27	— 27,14 — —25
Londra, long ton/£ (+)	267 1/2	241 1/4	218	191	184 1/2	181 1/2	— 32,15
Kalay							
New York, libre/ sent	100,00	99,50	97,37	93,50	91,25	92,12	— 7,88
Londra, long ton/£	782	779	762 1/2	742	730	730	— 6,65
Kurşun							
New York, libre/ sent	16	16	14	14	13,50	13	— 18,75
Londra, long ton/£	116 3/4	112	91	88 1/2	79	72 1/2	— 37,90
Çinko							
East St-Louis, libre/sent	13,50	13,50	10,50	10	10	10	— 25,93
Londra, long ton/£	102 1/2	97 3/4	74 1/2	70 1/2	66 1/8	61	— 40,49
b — Mensucat ham maddeleri :							
Yün							
İngiliz müzayedeleri 64 inçlik, libre/şilin, peni	127	133	133	120	107	96	— 24,41
50 inçlik, libre/şilin, peni	81	85	90	83	73	70	— 13,58
Pamuk							
New York, libre/ sent	34,00	35,17	35,50	34,09	36,25	35,75	+ 5,15
c — Kauçuk :							
Londra, libre/peni	32	26 3/4	27 1/8	24 7/8	23 1/4	24 3/8	— 23,83
d — Petrol :							
Amerika piyasası, varil/sent	282	307	307	307	307	307	+ 8,87
GIDA MADDELERİ							
Buğday							
Şikago, kile/sent (++)	240 7/8	224 3/8	214 3/4	214	224 3/8	218 5/8	—9,24
Kanada, kile/sent	169	168 3/8	162 5/8	162	161 7/8	165	—2,37
Mısır							
Şikago, kile/sent	134 3/4	131 1/4	130 1/4	118 5/8	120 5/8	115 3/8	—14,38
Kahve							
New York, libre/sent	60,25	58,75	56,00	53,00	54,50	55,50	—7,88
Kakao							
Londra, cwt/şilin, peni (+++)	190/—	178/9	235/6	262/6	323/6	304/—	+60,00
Çay							
Londra, libre/şilin, peni	5/5	3/3	3/1	3/3 1/2	3/8	3/6	—35,38
Şeker							
New York, libre/sent	4,90	6,10	6,15	4,63	3,85	3,85	—21,43

(+) long ton = 1,016 ton

(++) 1 kile (bushel) = 27,2 kilo

(+++) cwt = 112 libre = 50 kilo İngiltere'de

cwt = 100 libre = 45,4 kilo Amerika'da

istihlâki tecavüz ederek meydana gelen istihsal fazlası maden fiyatları üzerinde ağır bir baskı icra etmiştir. Netice itibariyle, 1956 nihayetine nazaran, 1957 sonunda kurşunda % 37,9, çinkoda % 40,5, bakırda % 32,2 ye varan mühim tenezzüller vukua gelmiştir. Kalay fiyatlarındaki düşüş, mevcut Beynelmilel Kalay Anlaşması tatbikatı neticesinde % 8 i geçmemiştir.

Sanayi ham maddeleri meyanında tereffü kaydeden yegâne madde petroldür. Petrol fiyatları 1957 yılında 282 sent'den (1 varil fiyatı) 307 sent'e çıkmak suretiyle % 9 nisbetinde bir artış kaydetmiştir. 1957 yılı petrol istihsali, bir evvelki yıla nazaran 46,7 milyon tonluk bir fazlalıkla 881 milyon tona ulaşmıştır. Bununla beraber % 5,6 olan yıllık artış nisbeti son beş senelik devrede petrol istihsalinde kaydedilen en düşük nisbeti teşkil etmiştir.

Mensucat ham maddelerine gelince, bu sene fiyatlar üzerindeki tazyike en fazla mukavemet eden mahdut sayıdaki maddelerden biri pamuk olmuştur. New York Borsasında pamuk fiyatlarında 1957 yılı nihayetinde sene başına nazaran % 5 nisbetinde bir artış meydana gelmiştir. Bu fiyatların sağlamlığına âmil olan faktörler, artan istihlâk ve 1957 yılında Birleşik Amerika pamuk rekoltesinde kaydolunan azalmadır. İstihlâk 33,9 milyon balyadan 37,4 milyon balyaya yükselmiş; Birleşik Amerika pamuk rekoltesi 1956 yılındaki 13,3 milyon tona mukabil 1957 de 11,8 milyon tonda kalmıştır. Bununla beraber eski rekoltelerden müdevver mühim stoklar dolayısiyle piyasada kâfi mal arzı devam etmektedir. Yün fiyatları evvelâ sağlamlığını muhafaza etmiş, fakat 1957 yılı dünya yün istihsalinin 5.020 milyon libreye yükselmesi üzerine (1956 istihsali 4.960 milyon libre idi) fiyatlarda sene nihayetinde % 24 nisbetinde bir tenezzül kaydolunmuştur. Ahcı devletler tarafından ithalâta konulan yeni tahditlerin de bunda büyük tesiri olmuştur.

Gıda maddelerinden şekerde sene içindeki fiyat kaybı % 21,4 e varmıştır. Fiyatlar Beynelmilel Şeker Anlaşması ile tesbit edilmiş bulunan, librede 3,90 sent'in dununa düştüğünden, ilkbaharda kaldırılmış bulunan ihraç takyitleri Kasım ayında yeniden yürürlüğe konulmuştur.

Kakao piyasası, ham madde fiyatlarındaki bu umumî temayüle uymamış ve müstahsil devletlerin takyitçi satış politikası neticesinde, bu madde fiyatlarında 1957 yılında % 60 nisbetinde artış kaydolunmuştur. 1957

yılında kahve rekoltesi, geçen mevsimin 45,7 milyon çuvalına mukabil 50,1 milyon çuvala baliğ olmuş ve fiyatlar, bütün sene boyunca alıcılar lehinde bir seyir takip ederek % 8 nisbetinde bir düşüklük kaydettikten sonra, Lâtin Amerikalı müstahsillerin kahve ihracatını % 20 nisbetinde kısmaları üzerine senenin son iki ayında sağlamlaşma temayülü göstermiştir.

Hububat fiyatlarına gelince, Şikago piyasasında, sene içinde, buğdayda % 9, mısırda % 14 nisbetinde fiyat kayıpları meydana gelmiştir. 1956 yılı Şubat ayında şiddetli donlar, Avrupa buğday rekoltesinin büyük bir kısmını tahrip ederek başlıca buğday müstahsili memleketlerin Avrupa'ya olan ihracatını artırmış ve hububat fiyatlarında hissedilir derecede bir yükselme kaydolunmuştu. 1957 yılı ise Avrupa için iyi bir mahsul senesi olmuş ve bir evvelki yıl istihsal olunan 32,1 milyon tona mukabil bu yıl 38,6 milyon ton buğday istihsal olunmuştur. Birleşik Amerika'da ise istihsal, 1956 yılına nazaran 544 bin tonluk bir fazlalıkla 25,3 milyon tona baliğ olmuş, mısır istihsali ise 3.403 milyon ton ile 1948 senesindeki rekor seviyeye ulaşmıştır. Hindistan'da da buğday rekoltesi iyi olduğundan, mûtaden buğday ithalâtçısı bulunan memleketlerin bu maddeye olan ihtiyaçları hissedilir derecede azalmıştır. Bu vaziyet, stok fazlası bulunan Şimalî Amerika müstahsilleri için oldukça ciddî bir durum yaratmıştır.

Beynelmilel Buğday Anlaşması tatbikatına gelince, Nisan ayında tekrar toplanan Buğday Konferansı, yeni bir anlaşma metni kabul ederek, asgarî ve âzamî fiyatları buşel başına 1,5 - 2,0 dolar şeklinde tesbit etmiştir.

Sınaî istihsal ve istihdam

Sınaî istihsal ve millî gelir, Birleşik Amerika ve Batı Avrupa'da, tetkik mevzuumuz devrede de yüksek seviyesini muhafaza etmekle beraber, gelişme süratinde 1956 yılında belirmeğe başlayan gerileme, senenin ikinci yarısında daha mütebariz bir mahiyet iktisap etmiştir. Harpten sonraki devrede iktisadî faaliyetler üzerinde uzun müddet müsbet tesirleri görülen müsait konjonktür, son iki yıl içinde en yüksek noktasına varmış ve bu noktayı şimdi arkada bırakmış görünmektedir.

Birleşik Amerika'da gayri sâfi millî hasıla 1956 yılında 414,7 milyar dolara çıktıktan sonra 1957 senesinde % 4,9 nisbetinde bir artışla, 435 milyar dolara baliğ olmuştur. Bununla beraber, yatırım faaliyetlerinde ve sınaî istihsalde bir durgunluk devresine girilmiş bulunmaktadır. Yeni si-

parişler, bilhassa sermaye emtiası imal eden endüstri kollarında 1957 yılının ilk aylarından itibaren azalmağa başlamış, bazı sektörlerde, bu meyanda ana sanayi olan çelik sanayiinde son senelerde büyük ölçüde genişletilmiş bulunan istihsal kapasitesinden bir kısmı ilkbahar aylarından itibaren muattal kalmıştır. Senenin ikinci yarısında askerî masraflar ve ihracat azaldığından ve yatırımlar evvelce tahmin edilmiş olan miktarlara varamadığından, sınaî istihsaldeki bu durum daha mütebariz bir hal almıştır. 1947 - 1949 devresi vasatîsi 100 itibariyle, sınaî istihsal indeksi 1956 nihayetinde 147 ile en yüksek seviyesine çıktıktan sonra, yaz aylarında 144 e ve 1957 yılı Aralık ayı sonunda da 136 ya düşmüştür. 1955 yılında kaydolunan % 11,8 nisbetindeki senelik artışa mukabil, 1956 yılında % 2,9; 1957 senesinin onbir aylık vasatîsine nazaran ise % 0,2 gibi pek cüz'î bir inkişaf kaydolunmuştur.

Kanada'da da vaziyet aynı olup sınaî istihsal, senenin yarısından sonra ve bilhassa maden istihraç sanayiinde hafif bir gerileme göstermiştir.

Batı Avrupa memleketlerinin hey'eti umumiyesi itibariyle, 1955 senesinin üçüncü üç aylık devresi nihayetinde sınaî istihsalde vasatî olarak % 9,5 e baliğ olan senelik artış nisbeti, yine aynı devreler itibariyle, 1956 yılında, % 4,3 e indikten sonra 1957 senesinde % 3 e inhisar etmiştir.

Sınaî istihsal ve gayri sâfi millî hasıla artış süratinde kaydolunan yavaşlama 1957 yılında Avrupa ekonomisinin umumî ve bariz vasıflarını teşkil etmekle beraber, devletlerin durumu münferiden tetkik olunduğu takdirde bazı farklı vaziyetlerle de karşılaşılmaktadır. Nitekim sınaî istihsalde İtalya'da % 7,5 (9 aylık), Fransa'da % 6,1 (9 aylık) nisbetinde artışlar kaydolunmasına ve İngiltere'de 1956 yılına nazaran vaziyette bir salâh müşahede olunmasına mukabil, Batı Almanya da dahil olmak üzere, diğer Batı Avrupa Devletlerinde kaydolunan senelik artış, geçen senelere nazaran çok mütevazi kalmıştır.

Başlıca sanayi memleketlerinde istihsalde vukua gelen bu yavaşlamada yegâne istisnayı Japonya teşkil etmiştir. Bu memlekette, sınaî istihsalde 1956 yılında kaydolunan % 19,3 nisbetindeki artış, 1957 yılının 10 aylık vasatîsine göre % 15,8 ile yine yüksek bir seviye muhafaza etmiştir. (Cetvel No. II)

(Cetvel No. II)

SINAÎ İSTİHSAL İNDEKSLERİ

1953 = 100

Memleketler	SENELİK VASATİLER			1955-56 artış %	1957												1957 vasatisi	Artış nisbeti 1956 – 1957 %
	1948	1955	1956		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII		
A. B. D.	78	104	107	2,88	109	109	108	107	107	107	107	108	107	106	104	—	107,2	+ 0,2
Kanada	79	107	114	6,54	110	113	114	115	117	120	114	115	118	--	--	—	115,1	+ 1,0
Fransa	89	120	134	11,67	141	145	146	150	156	154	140	99	149	—	--	—	142,2	+ 6,1
Hollanda	70	118	124	5,08	127	119	127	125	125	125	129	123	126	—	--	—	125,1	+ 0,9
İtalya	62	119	128	7,56	133	126	138	136	142	136	147	116	164	--	--	—	137,6	+ 7,5
Belçika	90	116	122	5,17	123	129	128	131	131	122	92	117	--	—	—	—	121,6	— 0,3
İsveç	90	111	114	2,70	119	123	123	126	126	125	62	115	—	--	--	—	114,9	+ 0,8
Danimarka	84	110	108	— 1,82	111	117	119	117	120	120	78	117	120	—	—	—	113,2	+ 4,8
İngiltere	93	113	112	— 0,88	113	117	119	111	121	117	107	98	118	—	—	—	113,4	+ 1,3
Norveç	70	117	122	4,27	127	144	134	117	126	131	88	125	136	134	—	—	126,2	+ 3,4
B. Almanya	41	128	138	7,81	135	141	139	148	151	148	139	138	148	—	—	—	143,0	+ 3,6
Avusturya	54	133	138	3,76	131	138	140	147	151	145	142	142	155	--	—	—	143,4	+ 3,9
Japonya	33	119	142	19,33	145	155	164	166	171	172	175	165	168	164	--	—	164,5	+15,8

Mehaz : International Financial Statistics - Ocak 1958

Avrupa Kömür ve Çelik Birliğine dahil altı devletin çelik istihsali, 1956 yılına nazaran % 5,3 nisbetinde bir artışla, ilk defa olarak 60 milyon tona vasıl olmuşsa da kömür istihsalinde kayda değer bir tezayüt vuku bulmamıştır.

Tetkik mevzuumuz devrede istihdam yüksek bir seviyede seyretmekle beraber, sınaî istihsal faaliyetlerinde senenin ikinci yarısında kaydolunan gerileme neticesinde işsizlik mevzuunda son yıllarda meydana gelmiş bulunan salâh zayıflamış ve senenin son aylarında, başta Birleşik Amerika olmak üzere, Kanada, İngiltere ve İskandinav memleketlerinde işsizlik yine artmıştır.

Dış ticaret ve beynelmilel tediyeler

Dünya mübadele hacminde 1955 ve 1956 seneleri altıncı ayları arasında % 13,6 nisbetinde bir gelişme meydana gelmişti. Bu artış, 1957 yılında da devam etmekle beraber, bilhassa sene ortasından itibaren dünya ticaretindeki gelişme yavaşlamıştır. Filhakika, 1956 ve 1957 seneleri altıncı ayları arasında meydana gelen artış nisbeti % 8,1 dir. Bu yıl, Avrupa'da geçen yıla nazaran daha iyi bir mahsul idrak edilmiş olması ve Süveyş buhranı sırasında meydana getirilmiş olan ham madde stoklarının bu sene sarfedilmesi, bahis mevzuu yavaşlamanın âmilleri meyanındadır. Fakat asıl âmil şüphesiz ki yatırımlarda ve sınaî istihsaldeki gerilemedir.

Sanayi memleketlerinin ihraç fiyatlarında yeniden tereffüler kaydedilmesine mukabil, bu memleketlerin ithalât emtiasına ödedikleri fiyatlar, Süveyş hadiselerinden evvelki seviyeye, hattâ bazı ahvalde mezkûr seviyenin de dununa düşmüştür. Netice itibariyle, dış ticaret hadleri bir defa daha sanayi memleketleri lehinde ve ham madde müstahsili memleketler aleyhinde seyretmiştir.

Bu devre zarfında Birleşik Amerika'nın ihracatı % 10,9 artarak, 19 milyar 709 milyon dolardan 21 milyar 865 milyon dolara yükselmiş, fakat ithalât, 13 milyar 630 milyon dolardan 13 milyar 940 milyon dolara çıkmak suretiyle ancak % 2,2 nisbetinde bir artış göstermiştir.

Avrupa İktisadî İşbirliği camiasına dahil memleketlerin dış ticaretlerinde de yeni gelişmeler sağlanmış; fakat umumî mübadeleler hacminin artışında bir yıl evvelinc nazaran bir yavaşlama meydana gelmiştir. Diğer taraftan, Birliğe üye devletlerde devam eden aşırı talebin tazyiki, camia dışındaki memleketlerle olan ticaret bilânçosu açıklarını yeniden artırmıştır. Filhakika, 30 Haziran 1957 tarihinde nihayet bulan bir senelik devrede ihracat % 10,7 artarak 9,6 milyar dolara çıkarken ithalât, % 15,7 nisbetinde bir artışla 13,5 milyar dolara yükselmiş, böylece dış ticaret açığı 2,9 milyar dolardan 3,9 milyar dolara çıkmıştır. Dış ticaret açığındaki bu artışın büyük kısmı, dolar sahası ile olan mübadelelerden ileri gelmiştir.

Bilindiği üzere, 1956 yılı Kasım ayından itibaren Batı Avrupalı Devletler petrol ihtiyaçlarını, aylarca, dolar sahasından temin zaruretinde kalmışlardır. Petrol fiyatlarında meydana gelen tereffü, kısa süreli dahi olsa, navlunlarda kaydolunan artış, Süveyş Kanalı'nın bir müddet milletlerarası ticarete kapanması neticesinde gemi parkurlarının uzaması ve bu yüzden meydana çıkan ihracat zorlukları ve gelir kayıpları, Batı Avrupalı Devletlerin karşılaştıkları dış tediye müşküllerini artırmıştır. Bu devrede diğer bir menfi faktör olan Cezayir hâdiseleri de Fransa'nın tediye bilânçosu üzerinde büyük bir baskı icra etmekte devam etmiştir. Buna mukabil, navlunlarda meydana gelen muvakkat tereffü neticesinde, mühim deniz ticaret filolarına sahip Hollanda, Danimarka, İsveç ve bilhassa Norveç'in navlundan mütevellit döviz gelirleri arttığından, bu memleketler vaziyetten daha az müteessir olmuşlar ve bunlardan bazılarının tediye muvazenelerinde muvakkat bir salâh meydana gelmiştir. İngiltere için ise Süveyş buhranının en mütebariz tesirlerinden biri, sterlinin maruz kaldığı spekülâsyon muameleleridir.

Son hesap devrelerinde, turizm ve navlun gelirleri gibi görünmeyen muameleler sayesinde, Avrupa İktisadî İşbirliği camiasının tediye bilânçosu, büyük dış ticaret açıklarına rağmen, lehte netice vermişti. 1956 - 57 devresinde ise bu gelirler sayesinde ancak muvazene tesis olunabilmiştir. Dolar açığının karşılanmasında, Birleşik Amerika'nın Avrupa'da yaptığı askerî masraflar büyük bir yer işgal etmekte devam etmiştir.

Gerek dış ticaretin takip ettiği seyrin, gerekse Süveyş ve Cezayir hâdiseleri gibi menfi faktörlerin, Batı Avrupalı Devletlerin altın ve döviz

ihtiyatları üzerindeki tesirlerine gelince, camianın altın mevcutlarında son yıllarda meşhut olan artışta bir duraklama kaydolunmuştur. Filhakika, mezkûr ihtiyatlar, 1954 - 55 devresinde 1 milyar, 1955 - 56 devresinde 820 milyon dolar artmış iken, 1956 - 57 devresinin ilk dokuz ayında kaydedilen tezayüt 16 milyon dolara inhisar etmiştir. Şayanı dikkat olan cihet, bu duraklamanın, Milletlerarası Para Fonu'ndan bu devrede bazı üye devletlere yapılan ehemmiyetli yardımlara, Avrupa'ya gelmeğe başlayan Amerikan hususî sermayelerine ve Birleşik Amerika'nın millî paralar mukabilinde ziraî fazlalardan Avrupa'ya yapmış olduğu mühim ihracata rağmen meydana gelmiş olmasıdır.

Camiaya üye bulunan devletlerin münferit durumları bakımından, bir evvelki hesap devresinde tezahür eden temayüller, bu devrede de umumiyetle devam etmiş ve bazı ahvalde daha da şâmil bir mahiyet almıştır. Filhakika bu devrenin ilk dokuz ayında Batı Almanya'nın altın ve döviz mevcutları yeniden 772 milyon dolar artarken, Fransa'nın ihtiyatlarında 533 milyon dolar, İngiltere'ninkilerde ise 176 milyon dolarlık azalmalar meydana gelmiştir. Hesap devresinin ve 1957 yılının müteakip aylarında Para Fonu'ndan aldığı yeni yardımlara rağmen, Fransa'nın altın ve döviz mevcutlarındaki azalış ve Batı Almanya'nın ihtiyatlarındaki artış devam etmiş; buna mukabil İngiltere'nin altın ve döviz ihtiyatları, sterlin üzerinden yapılan spekülâsyonlar neticesinde Eylülde 1 milyar 850 milyon dolara kadar düşmüş ve resmî iskonto haddinin % 7 ye çıkarılmasından sonra mütezayit bir seyir takip ederek, Aralık ayı nihayetinde 2 milyar 273 milyon dolara yükselmek suretiyle 1956 yılı sonuna nazaran 140 milyon dolarlık bir tezayüt kaydetmiştir.

1957 Amerikan malî yılı içinde, muhtelif programlar mucibince Amerikan Hükûmetince yapılmış olan dış yardımlar, bir evvelki devreye nazaran % 7 noksaniyle, 4 milyar 750 milyon dolara baliğ olmuştur. Bu miktarın 2 milyar 400 milyon doları askerî yardım olup bunun içinde Batı Avrupa'nın hissesi 1 milyar 243 milyon dolardır.

Avrupa Tediye Birliği 1 Temmuz 1957 tarihinden itibaren sekizinci defa olarak bir yıl daha temdit edilmiştir. Birliğin işleyişine müteallik herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Birliğin bu devredeki muamelelerine gelince, bir kısım devletlerin net alacak fazlası ve açıklarında, evvelki hesap devrelerine nazaran, daha

mûtedil bir gelişme müşahede olunmuştur. Bu cümleden olmak üzere, alacaklı devletlerden Belçika bu devrede çok hafif bir net alacak bakiyesi kaydetmiş; borçlu devletlerden İngiltere'nin net açığı 225 milyon hesap parasına inhisar etmek suretiyle, 1955 - 56 devresindeki 327 milyon dolların dununda kalmıştır. Ancak, Fransa ve Almanya'nın aşırı borçlu ve alacaklı durumları daha mütebariz bir hâl iktisap etmiştir. Fransa'nın bu devrede verdiği açık 969 milyon hesap parasına baliğ olmak suretiyle geçen devreye nazaran beş misline çıkmış; Almanya'nın net alacağı ise yüzde yüz bir artışla 1 milyar 336 milyon hesap parasına baliğ olmuştur. Fransa ve Almanya'nın durumlarında kaydolunan bu tahavvüller, diğer üye devletlerin vaziyetlerinde muvazene istikametinde mevcut temayülü gizleyecek derecede şumullü olmuştur.

Bu devrede bazı üye devletlerin ithalâta tatbik ettikleri liberasyon nisbetlerinde yükselmeler vukua gelmiş; Tediye Birliği'ne dahil memleketlerin hey'eti umumiyesinin vasatî liberasyon nisbeti, evvelâ % 89 a yükselmiş fakat bilâhara, Haziran ayında Fransa'nın liberasyonu yeniden terketmesi ile 1 Temmuz 1957 tarihinde ortalama nisbet % 82,5 e yani 1955 yılında elde olunan vasatî nisbetin de dununa düşmüştür. Buna mukabil, dolar sahasından yapılan ithalâta tatbik olunan ortalama liberasyon nisbeti % 59 dan % 62 ye yükselmiştir.

Avrupa Tediye Birliği'ne üye devletler, camia dışındaki devletlerle yeni anlaşmalar imza ederek, dış tediye sistemlerinin çok taraflılık vasfını takviye etmek ve paralarının transferabilite imkânlarını genişletmek üzere yeni tedbirler almışlardır. Bu meyanda Doyçemark, sermaye hareketleri de serbest bırakılmak suretiyle, tamamen konvertibl bir para haline getirilmiştir. Diğer taraftan Danimarka, Finlandiya, İsveç ve Norveç, aralarında bir Gümrük Birliği kurmak için müzakelerde bulunmuşlardır.

Gümrük Birliği mevzuunda, Avrupa ekonomisi için istikbalde büyük ümitler vâdeden bir projenin de bu devre tatbikine geçilmiştir. Bilindiği gibi, Batı Avrupa memleketleri, siyasî hâdiselerin de tazyiki ile, iktisadî işbirliği mevzuunda, 1956 yılından beri daha kararlı bir hale gelmiş olup aralarında mevcut işbirliğini takviye etmek ve ticarî mübadelelere tam bir serbestî getirmek için yeni hal çareleri araştırmaktadırlar. Bu cümleden olmak üzere Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'ne âza olan altı devlet, 1957 senesi Mart ayında Roma'da bir anlaşma imza ederek, en çok 15 senelik

bir intikal devresi içinde, aralarında mevcut bütün gümrük tahditlerini tedricen ortadan kaldırmağı ve anlaşmaya katılmamış bulunan memleketlerden yapacakları ithalât için müşterek bir tarife kabul etmek suretiyle bir Gümrük Birliği meydana getirmeği taahhüt etmişlerdir.

Diğer taraftan, bu Müşterek Pazar memleketleri ile Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtının diğer üyelerini içine alacak, daha geniş bir iktisadî birlik ihdası üzerinde de ehemmiyetle durulmaktadır. Bu ikinci projenin derpiş ettiği «Avrupa Serbest Mübadele Bölgesi» ne dahil memleketler arasında gümrük ve diğer tahditler kaldırılacak, fakat bölge dışındaki memleketlerden yapılacak ithalât için müşterek bir tarife kabul ve tatbik edilmiyecektir. Ziraî mahsullerin de sınaî mamullerin tabi olduğu muameleye tabi tutulması ve iktisadî inkişaf devresinde olan memleketlerin bu bölgeye daha müsait şartlarla iştiraki üzerinde çalışmaların devam ettiği anlaşılmaktadır.

Ücretler ve Fiyatlar

1957 yılında ham madde fiyatlarındaki zayıf durumla tezat teşkil etmek üzere, ücretlerde, toptan eşya fiyatları ve geçinme indekslerinde, memleketler dahilinde arz ve talep arasındaki intibaksızlıklar neticesinde yeniden tereffüler kaydolunmuştur. 1955 yılında başlayan enflâsyoncu tazyikler, bu yıl da böylece devam ederek, istihlâk, maliyetler ve tediye muvazeneleri üzerinde icra ettikleri tesirleri dolayısiyle, hükûmetleri malî ve nakdî sahalarda yeni tedbirler almağa sevketmiştir.

İkinci dünya harbinden sonra Batı Devlet'lerince benimsenmiş olan tam istihdam dâvasının ve takip olunan sosyal politikaların sebebiyet verdiği ücret tereffüleri, tetkik mevzuumuz sene zarfında da devam etmiştir. Hükûmetler, fiyatlarda yeni tereffülere mâni olmak için İşçi Sendikaları'nın ileri sürdüğü zam taleplerine mukavemete çalışmışlar ve ücretlerdeki kuvvetli artış temayülünü tahfif maksadiyle, iş verenlerle işçi sendikaları arasında ücret zamlarına bir limit tâyin eden anlaşmalar imzasını teşvik etmişlerdir. Bununla beraber, yine de ücretlerin prodüktivitedeki artışın fevkinde bir gelişme seyri takip etmesini önleyememişlerdir. Halen intişar etmiş malûmata nazaran, 1957 yılında ücretlere Hollanda'da % 9,3, Fransa'da % 7,2, Norveç'te % 6,3, İsveç'te % 5,9, Birleşik Amerika'da % 4,1 nisbetinde zamlar yapılmıştır. Japonya'da kaydolunan artış ise % 2 ye inhisar etmiştir.

Ücretlerdeki bu tereffü, sınaî maliyetleri yükseltmiş, Amerika ve Avrupa'da sanayide kâr marjlarını daraltmış, teşebbüslerin otofinansman imkânlarını ve bir kısım ihracatçı memleketlerin dünya piyasalarındaki rekabet kudretini (Japonya gibi ücretlerde nisbeten daha mutedil artışlar görülen memleketler lehine) zaafa uğratmıştır. Bu mahzurlar karşısında sanayide prodüktivitenin artırılması yolundaki çalışmalar biraz daha ehemmiyet kazanmıştır.

Ücretlerin, muhtelif gelir kaynakları arasında arzettiği ehemmiyete binaen, 1957 yılında istihlâkte kaydolunan artışın, büyük ölçüde son üç sene zarfında ücretlere yapılmış bulunan zamlardan tevellüt ettiğini söylemekte hatâ yoktur. Ücretler kanaliyle piyasaya çıkan iştira gücüne ilâveten Devlet masraflarının da mütezayit bir seyir tâkip etmesi, mecmu talebin fiyatlar üzerindeki tazyikini biraz daha artırmış ve toptan eşya fiyatlarında ve geçinme indekslerinde yeni tereffülere yol açmıştır. Muhtelif memleketlere ait ücret, toptan eşya fiyatları ve geçinme indeksleri (III) ilâ (V) numaralı cetvellerde gösterilmiştir.

(Cetvel No. III)
Ü C R E T L E R
1953 = 100

Memleketler	Senelik Vasatiler				Artış Nisbeti		
	1948	1955	1956	1957 (1)	1955/56 %	1956/57 %	1948/57 %
A. B. D.	76	106	112	116,7	5,7	4,1	53,6
Kanada	67	106	112	117,4	5,7	4,7	75,2
İngiltere	78	111	120	125,6	8,1	4,7	61,0
İsveç	63	111	119	126,0	7,2	5,9	100,0
Norveç	69	111	120	127,5	8,1	6,3	84,8
Hollanda	81	116	120	131,9	3,5	9,3	62,8
Fransa	47	113	126	135,1	11,5	7,2	187,4
İtalya	70	107	113	116,7	5,6	3,2	66,7
B. Almanya	—	112	120	124,0	7,1	3,3	—
Avusturya	49	113	119	119,9	5,3	0,8	144,7
Japonya	29	111	117	119,6	5,4	2,2	312,4

Mehaz : International Financial Statistics - Ocak 1958
(1) Ekseri memleketler için 9 ve 10 aylık vasatî

(Cetvel No. IV)

TOPTAN EŞYA FİYATLARI İNDEKSİ

1953 = 100

Memleketler	1948 vasatisi	1956 vasatisi	1957											1957 vasatisi	1948 e nazaran artış nisbeti %
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII		
Kanada	88	99	104	103	103	103	103	103	103	103	103	102	—	—	103,0	17,0
A. B. D.	95	104	106	106	106	106	106	107	107	107	107	107	107	—	106,5	12,1
Belçika	94	104	106	106	106	107	107	106	107	106	106	106	—	—	106,3	13,1
B. Almanya (1)	90	103	105	105	105	105	105	105	105	105	105	—	—	—	105,0	16,7
Hollanda	75	105	108	107	107	107	107	107	108	107	—	—	—	—	107,3	43,1
Norveç	67	109	112	112	113	113	114	113	112	112	112	112	112	—	112,5	67,9
İsveç	74	108	110	110	110	110	110	110	110	109	109	—	—	—	109,8	48,4
Danimarka	74	107	110	109	107	106	106	105	105	104	104	103	—	—	105,9	43,1
Fransa	64	102	105	104	104	104	106	106	107	108	109	112	—	—	106,5	66,4
İtalya	104	102	103	101	100	99	99	100	100	100	100	—	—	—	100,2	—3,4
Yunanistan	-	131	131	131	132	134	133	130	131	131	130	129	—	—	131,2	—
İsviçre	102	103	105	105	105	105	106	106	105	105	105	—	—	—	105,2	3,1
Avusturya	42	110	113	113	113	114	114	116	121	117	114	113	112	—	114,5	172,6
Brezilya (2)	59	182	207	212	210	206	205	205	207	208	—	—	—	—	207,5	251,6
Japonya	36	102	106	106	106	106	106	105	104	104	104	104	104	—	105,0	191,7
Meksika	66	130	131	131	132	133	135	135	137	139	138	138	—	—	134,9	104,4
Portekiz	86	98	101	101	101	101	100	99	99	100	—	—	—	—	100,3	16,6
İspanya	57	114	125	126	127	130	131	132	133	136	—	—	—	—	130,0	128,1

Mehaz : International Financial Statistics - Ocak 1958

(1) Sınaî eşya

(2) Kahve hariç

(Cetvel No. V)

GEÇİNME İNDEKSLERİ

1953 = 100

Memleketler	1948 vasatisi	1956 vasatisi	1 9 5 7 I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	1957 vasatisi	Artış nisbeti 1948 e nazaran %
Kanada	84	102	104	104	104	105	105	105	106	106	107	107	107	—	105,5	25,6
A. B. D.	90	102	103	104	104	104	105	105	106	106	106	106	—	—	104,9	16,6
Belçika	95	104	106	106	106	106	106	106	107	107	108	108	108	—	106,7	12,3
B. Almanya	93	105	106	106	106	106	106	106	107	107	107	108	—	—	106,5	14,5
İngiltere	77	112	114	114	114	114	114	115	116	116	116	117	—	—	115,0	49,4
Hollanda	77	108	110	115	109	110	110	114	115	117	118	118	—	—	113,6	47,5
Norveç	74	109	111	111	112	113	113	113	112	112	112	113	—	—	112,2	51,6
İsveç	77	109	112	112	112	112	112	113	114	113	114	115	—	—	112,9	46,6
Danimarka	81	111	114	—	—	112	—	—	116	—	—	115	—	—	114,3	41,1
Fransa	60	103	103	104	103	102	103	104	104	106	107	109	—	—	104,5	74,2
İtalya	86	111	113	112	111	111	112	112	113	113	113	114	—	—	112,4	30,7
Yunanistan	63	126	127	127	128	128	128	129	130	129	130	130	—	—	128,6	104,1
İsviçre	96	103	104	104	104	104	105	105	105	106	106	106	107	—	105,1	9,5
Avusturya	50	108	112	112	111	111	112	112	113	113	113	113	113	—	112,3	124,6
Brezilya	62	172	194	195	201	206	205	203	205	207	—	—	—	—	202,0	225,8
Japonya	66	105	107	107	108	108	109	109	109	109	109	111	—	—	108,6	64,5
Meksika	71	127	126	125	127	129	131	134	135	138	—	—	—	—	130,6	83,9
Portekiz	96	102	104	104	104	103	101	101	102	104	104	105	—	—	103,2	7,5
İspanya	79	111	119	119	120	120	121	120	122	124	—	—	—	—	120,6	52,7

Mehaz : International Financial Statistics - Ocak 1958

Para ve kredi politikası

1952 yılında yeniden ehemmiyet iktisap eden nakit siyaseti, 1957 yılında, iskonto hadlerinde artırmalara önem verilmek suretiyle geniş bir tatbik sahası bulmuştur. Resmî iskonto hadlerinde yapılan değişikliklerle müterafık olarak, banka kredileri tahdit olunmuş, kalitatif kredi kontrolü tatbikatına ehemmiyet verilmiş, ticaret bankalarının reeskont limitlerinde kısıntılar yapılmış, munzam karşılıkların nisbeti artırılmış, taksitli satışlara müteallik kanunî hükümlerin takviyesi cihetine gidilmiştir. Bu nakdî tedbirler yanında, Devlet masraflarında tasarrufa riayet, vasıtalı vergilerde zammiyat ve dahilî istikrazlar akdi gibi muhtelif malî tedbirlere de yer verilmiştir.

1956 yılında tatbik olunan kredi tahditlerinin yatırımlar üzerinde menfi tesirler icra ettiğini ve Kore Harbinden beri süratli ve devamlı bir artış kaydetmiş olan istihsalde bir duraklama temayülü belirmiş olduğunu ifade etmiştik. İktisadî faaliyetlere yeniden bir canlılık getirmek üzere kredi tahditlerinin tahfifi, ancak istihsal mekanizmasında kapasite ihtiyatları mevcut bulunan iki memlekette, Batı Almanya ve Birleşik Amerika'da mümkün olabilmiştir. Talebin, arzı tecavüz ettiği yerlerde ise bu takyitlerin idame, hattâ takviyesi icap etmiştir. Bununla beraber 1955 ve 1956 yıllarında alınan tedbirlerle yatırımların tahdidi istihdaf olunmuş bulunmasına mukabil, 1957 yılında alınan tedbirlerle daha ziyade istihlâkin kısılmasına ehemmiyet verilmiştir.

Bu umumî izahattan sonra, memleketlerin münferit durumlarının ve bu memleketlerde alınan tedbirlerin tetkikine geçebiliriz.

Raporumuzun dış ticaret bahsinde de belirtildiği üzere, Fransa'da gerek hususî istihlâkte, gerekse Devlet masraflarında kaydolunan gelişme neticesinde mecmu talep, millî istihsali tecavüz etmiş, dış ticaret açığı artmış ve Fransa'nın, Avrupa Tediye Birliği'nde aylık açıkları pek mühim miktarlara baliğ olmuş, altın ve döviz ihtiyatları süratle azalmağa başlamıştır. Bu yüzden alâkalı Fransız otoriteleri, ilkbaharda ithalâtı yeniden tahdit ettikten sonra, 1957 Ağustos'unda ve Ekim sonunda alınan kararlarla döviz mubayaa ve satışlarında % 20 prim tatbiki yoluna gitmişlerdir. Diğer taraftan, geçinme indeksini sabit tutabilmek ve ücretlerin artmasına mâni olabilmek için birçok mamul madde fiyatları dondurulmuş; vergi sistemlerinde mütenazır ayarlamalar yapılmış ve bütçe tasarruflarına tevessül edilmiştir. Bu meyanda Fransa Bankası, 1954 ten beri değiş-

tirilmemiş bulunan resmî iskonto haddini, iki merhalede, % 3 ten % 5 e çıkarmış; bankaların reeskont limitlerini yaz aylarında % 20, bilâhara Aralık ayında yeniden % 15 nisbetinde kısmıştır. İhracatın gelişmesi sekteye uğratılmamak gayesiyle ihracat finansman senetleri bu hükmün dışında bırakılmıştır. Taksitli mubayaa kredilerinde peşin tediye nisbetleri yükseltilmekle beraber, kredi vâdeleri de kısaltılmıştır.

Alınan kısıntı tedbirleri ve temin olunan dış krediler sayesinde Fransa'nın iktisadî ve malî vaziyetinin düzeleceği tahmin olunmaktadır.

İngiltere'de istihsal ve ihracat tatmin edici bir seviye muhafaza etmekle beraber fiyatlar ve ücretlerde bir yükselme temayülü görülmüş; yaz sonlarında ve sonbaharda altın ve dolar ihtiyatlarında ehemmiyetli bir azalma meydana gelmiştir.

1957 yılının ikinci yarısında Fransız frangının değerinde yapılan ayarlamanın sebep olduğu beynelmilel para spekülâsyonu, sterlinin kıymetini düşürmüş ve İngiltere'nin altın ve dolar ihtiyatlarında mühim azalmaların vukuuna sebebiyet vermiştir. Şubat ayında % 5 1/2 den % 5 e indirilmiş bulunan resmî iskonto haddi, 20 Eylûl 1957 tarihinde alınan bir kararla % 2 gibi mühim bir ilâve yapılmak suretiyle, 1920 den beri en yüksek seviyeyi teşkil eden % 7 ye çıkarılmıştır. Bu tedbir neticesinde bütün muamelelerde para kirası mühim ölçüde artmıştır. İskonto haddi mevzuunda bu tedbir alınırken diğer taraftan da bankalardan, müteakip 12 ay içinde açılacak kredilerin bir senelik devreye ait kredi yekûnunu tecavüz etmemesi talep edilmiş ve Sermaye Komitesinin son derece takyitkâr hareket etmesi istenmiştir.

İskonto haddinde yapılan cezrî yükseltme ve kredi tahditleri mevzuunda alınan tedbirler, nakdî ihtiyatların azalma seyrini durdurmuştur.

Diğer devletlere gelince, bunlardan Hollanda, tediye muvazenesinde beliren menfi temayüle karşı mücadeleyi teksif maksadiyle resmî iskonto haddini Temmuz ve Ağustos aylarında evvelâ % 3 3/4 ten % 4 1/4 e, sonra da % 4 1/4 ten % 5 e yükseltmiştir. İsveç, Temmuz ayında mezkûr haddi, sair takyit tedbirleriyle müterafık olarak, % 4 ten % 5 e, Belçika % 3 1/2 den % 4 1/2 ye, İspanya % 4 1/4 ten % 5 e yükseltmiştir. Japonya, bankalar tarafından yapılmakta olan aşırı ikrazlara mâni olmak, tediye

muvazenesinde yeniden bir menfi gelişme hususüne meydan vermemek ve yatırım ve istihlâki kısmak maksadiyle iskonto haddini % 7,30 dan, iki merhalede, % 7,665 e çıkarmıştır. Finlandiya Hükûmeti ise, enflâsyon tazyikini durdurmağa mâtuf bir takım tedbirler aldıktan sonra, Eylûl 1957 de Fin markının kıymetini % 13,91 nisbetinde düşürmüştür.

Almanya'da bu kabîl mücadele tedbirleri iki yıl evvel alındığından, ücretlerde ve geçinme indekslerinde umumî tereffü temayülü mutedil hudutlar içinde tutulabilmiştir. Hattâ iktisadî faaliyetlerdeki artışın yavaşlaması ve büyük tediye muvazenesi fazlaları muvacehesinde, resmî iskonto haddi % 5 ten, iki merhalede, % 4 e indirilmiştir. Aynı zamanda ihracat finansman senetlerine tatbik olunan reeskont kolaylıkları tamamen kaldırılmıştır. Mayıs ayında bankaların reeskont limitleri % 15 nisbetinde kısılmıştır. Munzam karşılıklardan dahilî hesaplara ait karşılık nisbetleri % 1 artırılmış, yabancı hesap bakiyelerine ait munzam karşılık nisbetleri, vâdesiz mevduatta % 12 den % 30 a, vâdeli mevduatta % 7 den % 20 ye çıkarılmıştır. Diğer taraftan Alman Federal Bankası, ticaret bankalarının fazla döviz mevcutlarından mütevellit aşırı likiditelerini izale maksadiyle, geniş ölçüde açık piyasa muamelelerine girişmiş, tediye muvazenesi fazlalarının mühim bir kısmı bu muamelelerin desteklenmesine tahsis olunmuştur. Sermaye ihracı mevzuunda mevcut tahditler gevşetilmiş, kısa vâdeli yabancı sermayenin memlekete girmesi zorlaştırılmıştır.

Birleşik Amerika'ya gelince, daha Ağustos ayında, enflâsyonla bir mücadele tedbiri olarak % 3 1/2 ye çıkarılmış olan resmî iskonto haddi, sonbaharda iktisadî faaliyetlerdeki durgunluk daha mütebariz bir mahiyet alınca, 15 Kasım 1957 tarihinde tekrar % 3 e indirilmiştir. Bu tedbir, faiz hadlerinde bir miktar gerileme tevlit etmiştir. Aynı zamanda borsa muamelelerine ait asgarî kanunî ihtiyatlar nisbeti % 70 ten % 50 ye indirilmiştir.

Amerikan Hükûmetinin, iktisadî faaliyetlere yeni bir canlılık getirmek için, munzam karşılıkların azaltılması ve açık piyasa muameleleri gibi tedbirlerle, para ve sermaye piyasasının likiditesini daha da artırması mümkündür. Federal Bütçe tarafından da bu yolda bir tesir icra olunacağı tahmin edilebilir.

Dünya iktisadî vaziyetine dair izahatımıza nihayet vermeden evvel, öteden beri gözettiğimiz bir teamüle uyarak, Bretton Woods müesseseleri ismi verilen Milletlerarası Para Fonu ve İmar ve Kalkınma Bankasının 1956 - 1957 hesap devresindeki faaliyetlerine de kısaca temas eylemeği uygun görmekteyiz.

Milletlerarası Fonu ve İmar Kalkınma Ban faaliyetleri

Milletlerarası Para Fonu'na âza bulunan devletlerin sayısı, 30 Nisan 1957 tarihinde nihayete eren hesap devresi zarfında Arjantin ve Viet Nam'ın da iltihakiyle, 60 a ve kotalar yekûnu 8.931,5 milyon dolara yükselmiştir. İştirak hisselerinin artırılması hususunda bir kısım âza devletler tarafından vaki müracaatlar üzerine, bu devletlerin kotalarına yapılan ilâveler de bu rakama dahildir.

Tetkik mevzuumuz devre, Milletlerarası Para Fonu için istisnaî bir faaliyet devresi olmuştur. Filhakika, 1956 yılında başlıca devletlerden bir çoğunun döviz mevcutlarında büyük ölçüde azalmalar kaydedilmiş ve Milletlerarası Para Fonu'nun yardımlarına, evvelki hesap devrelerine nazaran daha fazla müracaat zarureti hasıl olmuştur. Bu devre zarfında 14 üye devlete, millî paraları karşılığında yapılan ikrazat, büyük kısmı Amerikan doları olmak üzere, 1.114 milyon dolara baliğ olmuş ve İngiltere, Fransa ve Hindistan'a yapılan yardımlar bu miktarın % 75 ini teşkil etmiştir. Bu yardımların 245,6 milyon dolarlık kısmı evvelce Fon tarafından tasdik edilmiş olan stand-by anlaşmaları mucibince yapılmıştır. Bu hesap devresinde yeniden tasdik edilen bu nevi anlaşmalar, evvelce mevcut olup temdit edilenlerle birlikte, ceman 1.212,3 milyon dolara baliğ olmaktadır. Bu miktar içinde de 738,5 milyon doları İngiltere'ye 262,5 milyon doları da Fransa'ya ait anlaşmalara taallûk etmektedir.

Bu devre içinde borçlu devletlerin, yerine getirdikleri repurchase mükellefiyetleri 75 milyon dolara inhisar ederek, yapılan yeni ikrazların çok dununda kalmıştır.

Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına gelince, bu Müessese 30 Haziran 1957 tarihinde 11 inci faaliyet yılını ikmal etmiştir. Mezkûr tarihte nihayete eren son hesap devresinde Bankaya âza bulunan devletlerin sayısı, Para Fonu'nda olduğu gibi 60 a, taahhüt olunmuş sermaye miktarı ise 9.268,4 milyon dolara yükselmiştir.

Bu hesap devresinde Banka, 387,8 milyon dolarlık yeni kredi açmış, buna mukabil evvelce ikraz ettiği meblâğlardan 63 milyon dolar itfa olunmuştur. Banka, faaliyete geçtiği 1947 senesinden 1956 - 1957 hesap devresi nihayetine kadar 45 memlekete ceman 3.108 milyon dolar tutarında uzun vâdeli krediler açmıştır.

Banka İdaresi, bu devrede başlıca sermaye piyasalarında meydana gelen tereffüe uyarak, ikrazat faizlerini (% 1 komisyon dahil) Ocak ayında % 5 ten % 5 1/2 ye ve Mayıs ayında da % 5 1/2 den % 5 5/8 e yükselttiğinden, 1956 - 1957 hesap devresi daha kârlı bir netice vermiş ve geçen devre 29 milyon dolar olan sâfi kâr 36 milyon dolara baliğ olmuştur.

1955 yılında tesis edilmiş bulunan «İktisadî Kalkınma Enstitüsü» ikinci altı aylık tedris devresini 1957 yılı Nisan ayında tamamlamıştır. Üçüncü altı aylık tedris devresi 1957 Ekim ayında başlamıştır. Bu iki devre zarfında elde edilen tecrübe ve üye devletler tarafından gösterilen alâka neticesinde Müessese, mezkûr Enstitünün çalışmalarını normal faaliyetleri arasına ithale karar vermiş bulunmaktadır.

24 Temmuz 1956 tarihinde faaliyete geçen «Milletlerarası Finansman Korporasyonu» ilk faaliyet devresini 30 Haziran 1957 tarihinde ikmal etmiştir. Hususî teşebbüsü finanse etmek üzere kurulmuş bulunan bu Müessese, ilk faaliyet yılında vaki kredi taleplerini tetkik etmiş ve Cenubî Amerika memleketlerinde 4 hususî teşekküle ceman 5.320.000 dolar tutarında kredi vermeği kabul etmiştir. Bu Müessesenin ilk senelerdeki faaliyetinin, madencilik ve gıda sanayii dahil olmak üzere, sınaî teşebbüs sahasına inhisar edeceği anlaşılmaktadır.

— II —
TÜRKİYEDE İKTİSADÎ VAZİYET

Son yıllarda millî ekonomimizin her sektöründe sarfedilmekte olan kalkınma gayretlerine 1957 yılında da ara verilmeden devam edilmiş; istihsal, millî gelir, mevduat ve Devlet varidatında yeni gelişmeler elde olunmuştur. İstihsal şubelerinin modern vasıta ve teknikle teçhizini, enerji ve münakale dâvalarının hallini istihdaf eden büyük yatırım programlarının ikmali yolunda yıl içinde ehemmiyetli terakkiler kaydolunmuştur. Filhakika 1957 yılında, Hazar Hidro-elekrik Santrali, Soma Termik Santrali gibi büyük tesisler ve Eskişehir, Adana, Afyon, Çorum Çimento Fabrikaları, Tarsus Beyaz Çimento Fabrikası, Gazi Fişek Fabrikası gibi bir çok yeni fabrikalar işletmeye açılmıştır. Böylece yurdumuzun iktisadî bünyesinde büyük değişiklikler ifade eden bu tesislerin istihsal üzerindeki hayırlı netice ve semerelerini idrak edeceğimiz devreye girilmiş bulunmaktadır.

Millî gelir

İktisadî faaliyetlerin sektörler itibariyle tetkikine geçmeden evvel, bu faaliyetlerin yıllık neticesini gösteren gayri sâfi millî hasıla rakamlarını tetkik edelim :

İstatistik Umum Müdürlüğünce neşrolunan ilk muvakkat tahminlere göre, 1956 senesi gayri sâfi millî hasılası, carî fiyatlarla 24 milyar 978,5 milyon liraya, sabit fiyatlarla 15 milyar 260 milyon liraya yükselmiş bulunmaktadır. Bu rakamlar 1955 yılında, sırasiyle, 20 milyar 865,4 milyon ve 14 milyar 526,6 milyon lira idi. (Cetvel No. VI ve VII)

Memlekette istihsalin artırılması ve hayat seviyesinin yükseltilmesi yolunda devamlı olarak sarfedilen gayretlerin bir müşiri ve muhassalası olan gayri sâfi millî hasıla rakamlarının ve fert başına isabet eden gelir miktarının son yıllardaki gelişme seyri tetkik edildiği takdirde, gayri sâfi millî hasılanın 1949-1956 devresinde cari fiyatlarla % 169,1 ve sabit fiyatlarla % 70 gibi büyük bir artış kaydetmiş olduğu görülür. Sabit fiyatlar-

(Cetvel No. VI)
İstihsal Sektörleri İtibariyle Türkiye Milli Geliri
(Milyon T.L. olarak)

(Kat'i rakamlar)

SEKTÖR VE TOPLAMLAR	1938	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954(**)	1955(**)	1956 (*)
1 — Ziraat	775,0	4.691,4	3.744,9	4.472,0	5.563,9	6.193,3	7.234,7	5.927,2	7.595,6	9.067,8
a) Çiftçilik	751,1	4.582,0	3.647,9	4.371,1	5.448,2	6.037,9	7.071,2	5.758,5	7.403,6	8.770,2
b) Ormancılık	18,8	86,0	79,9	79,6	90,1	102,9	113,7	118,8	119,9	169,9
c) Balıkçılık	5,1	23,4	17,1	21,3	25,6	52,5	49,8	49,9	72,1	127,7
2 — Sanayi	204,4	926,3	1.004,1	1.094,4	1.250,3	1.490,9	1.839,7	2.248,4	2.680,7	3.440,5
a) Madencilik	16,4	78,2	92,3	108,5	142,0	174,9	191,7	197,2	226,9	220,1
b) İmalât sanayii	182,2	828,1	884,8	955,4	1.072,6	1.275,2	1.601,8	1.995,3	2.384,4	3.142,9
c) Elektrik, Havagazı, Su	5,8	20,0	27,0	30,5	35,7	40,8	46,2	55,9	69,4	77,5
3 — İnşaat sanayii	76,7	280,3	296,2	319,2	380,7	520,0	692,8	852,3	1.062,3	985,6
4 — Ticaret	167,5	960,6	812,1	951,9	1.080,9	1.317,4	1.644,1	1.797,0	2.156,6	2.559,8
5 — Ulaştırma	94,0	406,3	499,2	476,9	559,5	791,8	863,1	1.030,9	1.232,6	1.479,1
6 — Mali Müesseseler	30,4	129,4	134,8	152,8	216,2	243,3	303,2	398,5	519,7	622,4
7 — Serbest meslekler ve hizmetler	67,2	325,3	328,2	353,8	433,7	507,9	540,1	610,6	841,6	1.132,7
8 — Mesken gelirleri	52,5	237,5	251,5	251,7	278,5	310,5	354,1	479,8	530,4	658,5
9 — Devlet hizmetleri	170,1	877,6	871,0	911,8	953,9	1.080,6	1.255,0	1.454,6	1.494,6	1.829,9
10 — Yurdiçi geliri (1 ilâ 9)	1.637,8	8.834,7	7.942,0	8.984,5	10.717,6	12.455,7	14.726,8	14.829,3	18.114,1	21.776,3
11 — Dış âlem geliri	—3,7	— 20,0	— 18,0	— 20,3	— 23,8	— 31,6	— 30,4	— 44,3	— 73,4	— 75,4
12 — Sâfi milli hasıla (milli gelir) (istihsal âmilleri fiyatlariyle) (10+11)	1.634,1	8.814,7	7.924 0	8.964,2	10.693,8	12.424,1	14.696,4	14.785,0	18.040,7	21.700,9
13 — Vasıtalı vergiler	230,4	913,8	983,3	1.014,2	1.116,4	1.385,3	1.522,6	1.630,5	1.967,2	2.344,2
14 — Sâfi milli hasıla(piyasa fiyatlariyle) (12+13)	1.864,5	9.728,5	8.907,3	9.978,4	11.810,2	13.779,4	16.219,0	16.415,5	20.007,9	24.045,1
15 — Aşınma ve eskime	88,5	338,5	374,1	405,9	460,6	541,1	602,0	699,3	857,5	933,4
16 — Gayri sâfi milli hasıla (milli hasıla) (piyasa fiatlariyle) (14+15)	1.953,0	10.067,0	9.281,4	10.384,3	12.270,8	14.320,5	16.821,0	17.114,8	20.865,4	24.978,5
17 — Gayri sâfi millî hasıla (istihsal âmilleri fiyatlariyle) (12+15)	1.722,6	9.153,2	8.298,1	9.370,1	11.154,4	12.965,2	15.298,4	15.484,3	18.898,2	22.634,3

(*) İlk muvakkat tahminler.
(**) Son muvakkat tahminler.

(Cetvel No. VII)
İstihsal Sektörleri İtibariyle Türkiye Millî Geliri
(Milyon T.L. olarak)
(1948 Fiyatlariyle)

(Muvakkat rakamlar)

SEKTÖR VE TOPLAMLAR	1938	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954(**)	1955(**)	1956 (*)
1 — Ziraat	4.085,3	4.691,4	3.671,8	4.551,2	5.493,5	5.848,3	6.403,4	5.141,0	5.833,3	6.161,4
a) Çiftçilik	3.999,8	4.582,0	3.576,1	4.446,2	5.377,3	5.721,8	6.277,0	5.000,0	5.704,7	6.015,9
b) Ormancılık	65,8	86,0	78,7	83,8	90,7	91,2	90,7	96,7	91,0	98,5
c) Balıkçılık	19,7	23,4	17,0	21,2	25,5	35,3	35,7	44,3	37,6	47,0
2 — Sanayi	684,9	926,3	978,1	1.014,1	1.098,9	1.190,5	1.311,1	1.373,4	1.502,2	1.637,0
a) Madencilik	54,2	78,2	96,5	96,3	119,8	142,2	156,6	142,5	152,9	167,7
b) İmalât sanayii	623,1	828,1	859,7	894,2	952,7	1.017,6	1.117,9	1.187,4	1.299,6	1.412,3
c) Elektrik, Havagazı, Su	7,6	20,0	21,9	23,6	26,4	30,7	36,6	43,5	49,7	57,0
3 — İnşaat sanayii	366,5	280,3	321,3	454,7	473,0	570,4	791,0	655,1	688,9	555,9
4 — Ticaret	814,6	960,6	796,4	952,0	1.127,7	1.203,6	1.319,8	1.116,2	1.256,5	1.330,2
5 — Ulaştırma	295,6	406,3	492,8	488,3	532,9	652,3	696,5	836,4	905,8	945,7
6 — Malî Müesseseler	100,5	129,4	144,1	151,7	169,7	195,3	229,1	269,8	301,2	320,1
7 — Serbest meslekler ve hizmetler	267,2	325,3	337,8	371,2	423,1	468,9	483,0	525,0	628,8	740,7
8 — Mesken gelirleri	165,9	237,5	246,1	241,3	257,5	278,4	299,5	322,8	357,1	398,5
9 — Devlet hizmetleri	584,7	877,6	857,4	894,4	943,1	1.011,1	1.159,8	1.247,0	1.224,3	1.232,8
10 — Yurdiçi geliri (1 ilâ 9)	7.365,2	8.834,7	7.845,8	9.118,9	10.519,4	11.418,8	12.693,2	11.486,7	12.697,2	13.328,3
11 — Dış âlem geliri	— 16,7	— 20,0	— 17,8	— 20,6	— 23,8	— 25,8	— 28,7	— 26,0	— 28,7	— 30,2
12 — Sâfi millî hasıla (millî gelir) (istihsal âmilleri fiyatlariyle) (10+11)	7.348,5	8.814,7	7.828,0	9.098,3	10.495,6	11.393,0	12.664,5	11.460,7	12.668,5	13.298,1
13 — Vasıtalı vergiler	759,6	913,8	810,3	942,8	1.091,6	1.184,6	1.317,3	1.188,5	1.313,7	1.379,0
14 — Sâfi millî hasıla (piyasa fiyatlariyle) (12+13)	8.108,1	9.728,5	8.638,3	10.041,1	11.587,2	12.577,6	13.981,8	12.649,2	13.982,2	14.677,1
15 — Aşınma ve eskime	259,9	338,5	337,3	358,9	401,1	445,8	484,9	496,2	544,4	582,9
16 — Gayri sâfi millî hasıla (millî hasıla) (piyasa fiatlariyle) (14+15)	8.368,0	10.067,0	8.975,6	10.400,0	11.988,3	13.023,4	14.466,7	13.145,4	14.526,6	15.260,0
17 — Gayri sâfi millî hasıla (istihsal âmilleri fiyatlariyle) (12+15)	7.608,4	9.153,2	8.165,3	9.457,2	10.896,7	11.838,8	13.149,4	11.956,9	13.212,9	13.881,0

(*) İlk muvakkat tahminler.

(**) Son muvakkat tahminler.

la bulunan senelik ortalama artış nisbeti % 10 dur. Aynı yıllarda nüfusumuzda kaydedilen senelik vasatî tezayüt % 3 olduğuna göre, millî gelirdeki devamlı gelişmenin bir kısmı, çoğalan nüfusun ihtiyacını karşılamış, mütebaki kısmı da mevcut nüfusun hayat seviyesini büyük ölçüde yükseltmiştir. Filhakika nüfus başma isabet eden gelir miktarı 1949 yılında cari fiyatlarla 387 liradan 1956 yılında 875 liraya; sabit fiyatlarla da 382 liradan 536 liraya yükselmiştir.

Bu devrede millî gelirimiz bünyesinde de kayda değer bir değişiklik meydana gelmiştir. Ziraat sektörü 1938 yılında (1948 piyasa fiyatlariyle) gayri sâfi millî hasılamızın % 50,3 ünü, 1948 yılında da % 48 ini temin ettiği halde, bunu takip eden devrede sanayide ve diğer faaliyet şubelerinde elde edilen gelişmeler neticesinde, mezkûr sektörlerin gayri sâfi millî hasılamızdaki hissesi devamlı surette ehemmiyet kazanmış ve en müsait ziraî rekoltenin idrak olunduğu 1953 yılında dahi ziraat sektörünün hissesi % 45,6 dan ileriye geçmemiştir. 1956 yılında ise ziraî sektörün hissesi % 41,7 dir. Bu durum ekonomimizde sanayi, ulaştırma, ticaret gibi faaliyet sahalarının süratle geliştiğini göstermektedir ki, bu da millî ekonomide elde olunan resanet ve tekâmülün büyük delillerinden birini teşkil etmektedir.

Burada pek ehemmiyetli bir noktaya daha işaret etmek isteriz. Millî gelir hesapları ve bizatihi millî gelir mefhumu, hayatı ve ekonomik hadiseleri geriden takip eden bir mefhumdur. Bu itibarla yapılan tahminler daima hakikî artışların dununda kalmaktadır. Diğer taraftan millî gelir hesapları, memleketimizde pek kısa bir mazisi bulunan ve ekonomik gelişmeleri daha yakından takip için zamana muhtaç olan hesaplardır.

Yukarıda zikri geçen 1956 yılına ait gayri sâfi millî hasıla rakamı bir muvakkat ön tahmin olduğu gibi, 1957 yılına ait rakam da henüz hesap edilememiştir. Bu hesaplar da ikmal ve intaç edildiği takdirde, elde edilen ilerlemelerin daha büyük rakamlar halinde tecelli edeceği şimdiden belirmektedir. Memleketimizde her sahada sağlanmış olan büyük kapasitelerin istihsal üzerindeki hayırlı tesirlerinin de mühim ölçülerde önümüzdeki yıllarda idrak olunacağı keyfiyeti de ehemmiyetle nazara alınması lâzım gelen bir noktadır.

Ziraat

Halkımızın mühim ekseriyetinin geçim vasıtası olan ziraatin çeşitli tedbirler ittihazı suretiyle, kalkındırılması ve ziraî istihsalin, binnetice

çiftçi vatandaşların gelir ve refahının artırılması hususunda büyük gayretler sarfedildiği malûmdur. Bu cümleden olarak, bilhassa çiftçimizin modern âlet ve makinelerle teçhizine, sun'î gübre kullanılmasına, ziraî kredilerin gerekli seviyeye çıkarılmasına, topraksız zürraa toprak tevziine, sulama işlerine, teknik ziraî bilgilerin tamimine, iyi evsafta tohumluk dağıtımına, ziraî mahsulleri tahrip eden haşere ve hastalıklarla mücadele mevzuuna büyük ehemmiyet verilmiştir. Tatminkâr bir fiyat politikası takibi suretiyle, ziraî mahsullerin değer fiyatı ile satılması ve yeni yollar inşası suretiyle istihsal mıntakalarının istihlâk merkezlerine bağlanması da ziraî kalkınma dâvasının son derecede ehemmiyetli unsurlarını teşkil etmektedir.

Alınan tedbirlerin şümul ve vüsatine bir misal olmak üzere, yurtta mevcut traktör sayısının birkaç sene içinde 6.000 civarından 43.355 e, traktör pulluğu sayısının 6.050 den 48.214 e, diğer ziraat âlet ve makinelerinin de 9.239 dan 67.261 e yükseldiğini; 1945-1949 devresinde zürraa senede ortalama 40.198 ton tohum dağıtılmış olduğu halde, müteakip yedi sekiz senelik devrede her yıl ortalama 154.103 ton tohumluk dağıtıldığını, ziraî kredilerin ise 1957 senesi Ekim ayı nihayetinde 1 milyar 987 milyon liraya yükselmek suretiyle, 1949 yılı ziraî kredi miktarına nazaran, altı misle yaklaşmış olduğunu hatırlatmak kâfidir. Bu devamlı çalışmalarla elde olunan neticeler, sarfedilen gayretlerin ehemmiyetiyle mütenasip olmuştur. Aşağıdaki tablo bu müşahedeyi bariz bir şekilde ortaya koymaktadır :

Başlıca Ziraî Mahsuller Ekiliş Sahaları

(1.000 Hektar)

Seneler	Hububat	Bakliyat	Pamuk	Diğer sınaî bitkiler (x)	Yekûn
1934—38	6.338,8	415,2	249,3	338,0	7.341,3
1946—50	7.735,0	396,5	300,9	442,1	8.874,5
1950	8.244,2	426,8	448,5	464,9	9.584,4
1951	8.807,4	418,3	641,8	451,2	10.316,0
1952	9.868,0	435,6	675,0	483,1	11.461,7
1953	11.077,2	457,8	604,7	547,9	12.687,6
1954	11.271,3	460,5	581,8	551,4	12.865,0
1955	12 078,9	499,9	625,0	601,6	13.805,4
1956	12.370,2	508,5	637,0	640,3	14.156,0
1957 (1)	12.287,1	521,8	615,0	677,1	14.101,0

(1) Muvakkat ön tahmin.

(x) Yer fıstığı, soya, aspir, kolza, ayçiçeği bu rakama dahil değildir.

Bu cetvelin tetkikinden de anlaşılacağı veçhile, 1946 - 50 senelerinde vasatî olarak 8 milyon 874,5 bin hektar olan ekiliş sahası, 1957 yılında 14 milyon 101 bin hektara yükselerek % 59 nisbetinde bir artış kaydetmiştir. Ekiliş sahasındaki bu artış, başta pancar olmak üzere, buğday, arpa, çavdar ve tütünde çok ehemmiyetli nisbetlere vâsıl olmuştur.

Ziraî istihsal miktarlarına gelince, başlıca ziraî mahsullerimizin 1934-38 ve 1946-50 devrelerindeki ortalama rekolte miktarları ve mezkûr rekoltelerin müteakip senelerdeki seyri ile hektar başına randımanları aşağıda gösterilmiştir :

Ziraî İstihsal

(1.000 Ton)

Seneler	Başlıca ziraî mahsuller istihsali					Randıman Hektar/Kilogr.		
	Hububat	Bakliyat	Pamuk	Diğer sınai bitkiler (x)	Yekûn	Hububat	Bakliyat	Pamuk
1934-38	6.802,3	324,9	54,6	961,5	8.143,3	1.073	783	219
1946-50	7.069,5	330,9	78,3	1.640,7	9.118,5	914	832	260
1950	7.763,9	381,7	118,0	2.022,9	10.286,4	942	894	263
1951	10.679,0	411,0	150,0	2.746,4	13.986,5	1.213	983	234
1952	12.242,0	478,1	165,0	2.717,7	15.602,8	1.241	1.097	244
1953	14.343,9	501,5	139,0	2.985,3	17.969,1	1.295	1.096	230
1954	9.624,2	419,2	142,0	2.928,9	13.114,3	854	910	244
1955	12.433,4	465,4	157,0	3.563,9	16.619,7	1.029	931	251
1956	11 817,8	476,1	165,0	4.028,7	16.487,6	955	936	259
1957 (1)	14.529,0	516,0	145,0	4.423,4	19.613,4	1.182	988	235

(1) Muvakkat ön tahmin.

(x) Yer fıstığı, soya, aspir, kolza, ayçiçeği bu rakama dahil değildir.

Bu tablonun tetkikinden de anlaşıldığı veçhile, 1957 yılında umumî ekiliş sahasında cüzî bir düşüş kaydedilmiş olmasına rağmen, umumî ziraî istihsal miktarı 1953 seviyesinin de üstüne çıkarak 19 milyon 613,4 bin tona baliğ olmuştur. Artış nisbeti 1956 yılına nazaran % 18,96, 1946-50 devresi vasatîsine nazaran % 115,09 dur. 1953 yılı istihsaline nazaran ise tetkik mevzuumuz devreye ait umumî rekolte % 9,15 daha yüksektir.

Hububat istihsali de 1953 yılında vâsıl olunan en yüksek istihsal seviyesini geçmek suretiyle 14 milyon 529 bin tona yükselmiş bulunmaktadır. Artış nisbeti 1946-50 devresine nazaran % 105,5, 1956 rekoltesine nazaran % 22,9 dur.

1957 yılında 8 milyon 300 bin ton olan buğday istihsali, 1946-50 devresinde en bereketli mahsul yılı olan 1948 yılındaki 4 milyon 867 bin tonluk rekolteye nazaran % 71 nisbetinde, elverişsiz bir mahsul yılı olan 1949 yılındaki 2 milyon 516 bin 500 tona nazaran ise % 230 nisbetinde bir artış göstermiştir.

Bu mukayese 1956 yılı ile yapıldığı takdirde, arada 1957 lehine 1 milyon 9 bin ton bir fazlalık müşahede edilir. Arpa istihsali de, 1956 ya nazaran 700 bin ton bir fazlalıkla 3 milyon 600 bin tona, çavdar istihsali ise 134 bin ton bir fazlalıkla 700 bin tona ulaşmıştır. 1956 yılına nazaran artış nisbetleri buğdayda % 29,7; arpada % 24,1; çavdarda % 23,7 dir.

Bu yıl, pirinç istihsali de 120 bin ton ile son yılların en yüksek seviyesine ulaşmış bulunmaktadır. Mezkûr rekoltenin 1953 yılında 108,7 bin ton, 1956 yılında da 92 bin ton olduğu hatırlardadır.

Bakliyat istihsaline gelince, hububatta olduğu gibi bu mevzuda da artışlar kaydedilmiştir. 1957 yılında umumî bakliyat istihsali bir evvelki yıla nazaran % 8,4 nisbetinde bir artışla 516 bin tona ulaşmıştır. 1946-1950 devresine kıyasla artış nisbeti % 56,4 tür.

Sınaî bitkiler istihsali de 1956 ya nazaran % 10 a yakın bir artışla 4 milyon 568,4 bin tona ulaşmıştır. 1946-1950 devresine nazaran artış nisbeti % 165,8 dir. Sınaî bitkiler meyanında pancar ziraatinin pek büyük bir inkişaf kaydettiğine bilhassa işaret etmek isteriz. Pancar ekiliş sahası, malûm olduğu üzere 1949 yılında 51 bin 209 hektardan ibaret iken, bu saha 1957 senesinde % 200 e yakın bir artışla 148 bin 264 hektara, pancar istihsali de 817 bin 679 tondan, 1956 yılında 2 milyon tona, 1957 de ise 2 milyon 200 bin tona yükselmiştir.

Her sene mühim miktarda döviz sarfiyatını mucip olan çay istihsalinin arttırılması maksadiyle yapılan çalışmalar neticesinde Çoruh, Rize, Trabzon ve Giresun mıntakalarında yapılmakta olan bu ziraat sahasında son senelerde ehemmiyetli gelişmeler sağlanmıştır. Filhakika, bu saha, 1949 yılında 29 bin 924 dekardan ibaret iken, 1956 yılında 80 bin 597 dekara ve 1957 yılında 98 bin 89 dekara yükselmiştir. Saha itibariyle 1949 yılına nazaran elde edilen gelişme % 228 gibi mühim bir nisbete vâsıl olmuştur. Ekiliş sahasındaki bu gelişme ve tatbik edilen modern ziraat

usulleri neticesinde istihsalde de muazzam bir inkişaf kaydolunmuş ve kuru çay yaprağı istihsali, 1956 yılında 1.480 tona yükselerek 159 tondan ibaret olan 1949 yılı istihsalinin 9 mislini aşmıştır. 1957 yılı rekoltesinin ise 2 bin ton civarında olduğu tahmin olunmaktadır.

Narenciye istihsalinde de, başta portakal olmak üzere, pek şayanı memnuniyet artışlar kaydolunmuştur.

Toprak Mahsulleri Ofisi 1 Haziran 1957 tarihinde başlayan mubayaa mevsiminin 31.12.1957 tarihine kadar olan 6 aylık devresinde memleket dahilinden 864 bin 605 ton hububat satın almıştır. Aynı devrede yapılan 262 bin 193 tonluk ithalât ile bu mubayaat, ceman 1 milyon 126 bin 798 tona baliğ olmuştur.

Dahilde tatbik olunan hububat mubayaa fiyatlarına gelince, 14.6.1957 tarih ve 4/9129 sayılı Kararname ile buğday alım fiyatlarına kiloda 10 kuruş ilâve olunarak, mezkûr fiyatlar, yumuşak buğdayda 38, sert buğdayda 40 ve karışık buğdayda 39 kuruşa çıkarılmıştır. Çavdar fiyatları, kiloda 7 kuruş ilâvesiyle 32 kuruşa, arpa ve yulaf fiyatları ise kiloda 6 kuruşluk bir ilâve ile 28 kuruşa çıkarılmıştır. Müstahsili daha vasıflı hububat yetiştirmeğe teşvik için ödenen primlerde bu yıl değişiklik yapılmamış ve sert buğdaya verilen 5 kuruşluk prim aynen muhafaza edilmiştir.

Ofis faaliyetlerinde elde olunan gelişme, hububat ambarlama ve temizleme tesislerine olan ihtiyacı da geniş ölçüde artırmıştır. Bu ihtiyacın karşılanması maksadiyle tatbik edilmekte bulunan yatırım programı mucibince, beton ve çelik silo inşaatına 1957 yılında da devam olunmuştur. İnşa edilen muhtelif yeni tesislerin hizmete girmesi sayesinde daha birkaç yıl evvel 411 bin tondan ibaret bulunan hububat depolama kapasitesi halen 1 milyon 223 bin tona çıkarılmak suretiyle % 198 nisbetinde bir artış sağlanmış bulunmaktadır. Mevcut program ikmal olunduğu zaman bu kapasitenin 1 milyon 819 bin tona yükseleceği anlaşılmaktadır. Böylece yurdun muhtelif bölgelerinde meydana getirilen modern tesisler sayesinde ambarlama zayiatının önlenmesi ve tahmil, tahliye ve nakil masraflarının asgarî hadlere indirilmesi sağlanmış olacaktır.

Ormanlarımızın daha verimli bir şekilde işletilmesini sağlamak üzere son senelerde sarfedilen gayretler neticesinde orman mahsullerimizde de

devamlı artışlar sağlanmıştır. Bu meyanda tomruk istihsali 1950 yılında 571 bin metre mikâbından 1956 da 1 milyon 298 bin metre mikâbına, tel direği istihsali 23,4 bin metre mikâbından 82 bin metre mikâbına, maden direği istihsali ise 86 bin metre mikâbından 170 bin 500 metre mikâbına yükselmiştir.

Bolu, Artvin, Ayancık ve Dursunbey'de kurulmakta olan 4 sunî tahta fabrikası ile Salihli ve Çanakkale'de kurulmakta olan iki valeks fabrikası, ormanlarımızda mevcut dökümtülerin kıymetlendirilmesini sağlayacak teşebbüslerdir.

Hayvancılık ve balıkçılığımızın geliştirilmesi, hayvan neslinin ıslâhı ve müstahsilin kredi ve çeşitli malzeme ihtiyaçlarının karşılanması, bu mevzularda istihsalden istihlâke kadar bütün safhaların nizam altına alınması, pazar ve fiyat rejiminin emniyete kavuşturulması yolundaki çalışmalara 1957 yılında da devam olunmuştur. Hayvan ve su mahsullerinin değerlendirilmesi için lüzumlu ana tesislerin kurulmasını istihdaf eden ilk yatırım programının büyük bir kısmı tahakkuk etmiş bulunmaktadır. Filhakika Et ve Balık Kurumu tarafından tesis olunan 4 büyük Et Kombinasından Erzurum Kombinası 1953, Ankara Kombinası 1955, Konya ve Zeytinburnu Kombinaları isc 1956 senelerinde işletmeye açılmıştır. Ayrıca 1957 yılında, kesif hayvancılık mıntakalarından olan Samsun, Kayseri, Elâzığ ve Urfa'da da 4 Et Kombinası inşasına başlanmıştır. Diğer taraftan yurdun muhtelif bölgelerinde tesis edilmekte olan soğuk hava depoları inşaatı da hızla devam etmektedir. İstanbul'da Beşiktaş ve Haydarpaşa'da vücuda getirilen soğuk hava depoları 1954 ve 1956 yıllarında işletmeye açılmıştır. Bunlardan başka, muhtelif mıntakalarda inşasına başlanılmış bulunan mümasil tesislerden büyük bir kısmı halen ikmal edilmiş bulunmaktadır.

Hayvancılık ve su mahsulleri mevzuunda memleketimizde mevcut geniş imkânlardan faydalanmak ve istihlâk fazlalarını kıymetlendirmek üzere de yeni tesisler meydana getirilmektedir. Trabzon'da kurulan balık yağı, Beyşehir'de tesis olunan balık unu fabrikalarını, İstanbul ve Ankara'da kurulmasına teşebbüs edilen balık ve et konserve fabrikalarını bu meyanda zikretmek icap eder.

Et ve Balık Kurumu'nun faaliyetleri memlekete yeni döviz gelirleri sağlaması bakımından da gittikçe ehemmiyet kesbetmektedir. Kurumun

yeni tesisleri sayesinde memleketimizden Avrupa pazarlarına yaş sebze ve meyve ihracı da imkân dâhiline girmiş olup bu yoldan yapılacak ihracatın daha şimdiden senede 10 milyon liraya yükseldiği anlaşılmaktadır.

Memleketin sağlam bir iktisadi bünyeye ulaştırılmasının, bilhassa sanayi sahasına yapılacak yatırımlarla mümkün olacağı hakikati gözönüne alınarak, son senelerde gerek Devlet sektöründe yapılan çalışmalarla, gerekse hususî sektörün teşviki suretiyle, büyük yatırım hareketlerine girişilmiş olduğu malûmdur. Ziraat ve diğer istihsal sektörlerinde tahakkuk eden kalkınma ve artan millî gelir, iç piyasada sınaî mamûllere olan talebi de fazlalaştırmıştır. Bu mamûllerin mütezayit bir şekilde millî sanayiimiz tarafından temini yolundaki gayretler 1957 yılında da devam etmiştir. Sınaî istihsal kapasitesinde yeni gelişmelerle birlikte fiilî istihsalde de ehemmiyetli artışlar kaydolunmuştur.

İktisat ve Ticaret Vekâleti Konjonktür Müdürlüğü tarafından hazırlanan muvakkat sınaî istihsal indeksi senelik ortalaması, 1948 yılı 100 itibariyle, 1955 yılında 178,9 a, 1956 senesinde 184,5 e ve 1957 yılında da bir yıl evveline nazaran % 14,8 nisbetinde bir artışla 211,8 e yükselmiştir. Diğer taraftan, millî gelir bahsinde de görüldüğü veçhile, sanayi sektörünün gayri sâfi millî hasılamızdaki hissesi devamlı surette artmaktadır.

Bu gelişmede şayanı memnuniyet olan bir cihet de hususî sektörün sanayiimizde gittikçe ehemmiyet iktisap etmesidir.

Hususî teşebbüs tarafından şimdiye kadar yapılmış olan yatırımların miktarı, işyeri, işçi sayısı ve elde olunan istihsal kıymetleri hakkında sarih bir kanaate varabilmek için sekiz büyük vilâyetimizde yapılan ve yalnız hususî sektörü şumulü içine alan sayım neticesinde, 1949 ve 1957 seneleri arasında işyeri sayısının 6.889 dan 28.031 e, işçi sayısının 71.033 ten 253.061 e, yapılan yatırımların 272 milyon liradan 2 milyar 425 milyon liraya, elde olunan kapasitenin, 1 milyar 480 milyon liralık bir istihsal kudretinden 11 milyar 811 milyon liraya yükselmiş olduğu tesbit olunmuştur.

Memlekette sağlam esaslara istinat eden bir sanayiin tesisi, enerji ve münakale dâvalarının halli yolunda büyük gayretler sarfedilirken, müteşebbislere müsait şartlarla kredi ve yatırım malzemesi teminine de ehemmiyet verilmiştir. Bu maksatla kurulan Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası,

hususî teşebbüs erbabına yaptığı yardımlara bu yıl da devam etmiştir. Bu Bankanın ikrazata başladığı 1951 yılından 31/10/1957 tarihine kadar çeşitli sanayi kollarında istimal edilmek üzere muhtelif müesseselere açtığı yatırım kredilerinin yekûnu 189 milyon liraya baliğ olmuştur. Alâkalı teşebbüslerin kendi kaynaklarından bu kredilere ilâve ettikleri meblâğlarla birlikte bu yoldan yapılan envestismanların tutarı 519 milyon liraya yükselmiştir.

Yerli sermayeye yardımcı olarak yabancı sermaye ve tekniğin memlekete celbini ve müsmir bir şekilde çalışmasını temin maksadiyle 1951 yılında kabul edilen «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu» 1954 senesinde esaslı surette tâdil olunarak, memleketimizde sınaî tesislere sermaye yatıracak yabancı müteşebbislere geniş kolaylıklar ve imkânlar sağlanmış bulunmaktadır. Yeni Kanunun mer'iyete girdiği 1954 yılından itibaren geçen kısa zamanda yapılmış olan müracaatlardan 220 milyon liralık kısmı fiilî teşebbüs safhasına intikal etmiştir. Bu miktara yerli müteşebbislerin kendi imkânlariyle yaptıkları 291 milyon liralık sermaye iştiraki de ilâve edildiği takdirde, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu tatbikatı neticesinde sanayi sahasına yapılan yatırım yekûnunun 511 milyon liraya baliğ olduğu görülür.

Hususî teşebbüsün sınaî yatırımları, sadece yabancı sermaye ve Türkiye Sınaî Kalkınma Bankasının kredileriyle beslenmekte olmayıp, bankacılık bahsinde de görüleceği veçhile, memleketimizde faaliyette bulunan bankaların çeşitli iştirakleriyle ayrıca kuvvet kesbetmektedir.

Bu umumî izahattan sonra muhtelif sanayi kollarındaki inkişafları ayrı ayrı tetkik edelim.

Gıda sanayiimizin başında gelen şeker sanayiindeki gelişme, 1957 yılında da devam etmiştir. 1949 senesinde 119 bin tondan ibaret bulunan şeker istihsal kapasitesinin 365 bin tona vâsıl olduğu malûmdur. Fiilî istihsal de her sene ehemmiyetli ölçülerde artmaktadır. Filhakika, 1956 yılında 276.556 tona varan şeker istihsali 1957 senesinde 320.909 tona yükselmiştir. İstihlâk rakamları da sür'atle gelişmektedir. 1950 yılında 128 bin tondan ibaret bulunan istihlâk miktarı, 1956 senesinde 245.165 e, 1957 yılında da 268 bin tona vâsıl olmuştur. Nüfusumuzdaki artış da nazara alınmak suretiyle yapılan bir hesaba göre, nüfus başına isabet eden

senelik şeker istihlâki böylece 1950-1957 yılları arasında 6,124 kilodan 10,030 kilograma yükselmiştir.

Pancar ekiminin büyük bir sür'atle geliştiğini, Raporumuzun ziraat bahsinde rakamlariyle görmüştük. Yeni iş sahaları ve imkânları yaratmak suretiyle çiftçilerimizin gelir ve refahını artıran bu gelişme, şeker sanayiine verilmiş olan ehemmiyetin bir neticesidir. Bu istihsal kolu, mühim bir sınaî işletme mevzuu olduğu kadar, modern ziraat tekniğinin memlekete yerleşip gelişmesinde de ehemmiyetli bir rol oynamaktadır. Teknik bir ziraat şubesi olan bu sahada çiftçimizin yetiştirilmesi için 400 kadar mütehassıs ziraatçinin şeker sanayii kadrolarında devamlı surette çalıştığını ve memleketimizin şartlarına uygun tohum yetiştirilmesi için yabancı mütehassısların da iştirakiyle lâboratuvar çalışmaları yapıldığını burada memnuniyetle kaydetmek isteriz.

Şeker sanayiinin geliştirilmesi için yapılan yatırımlara gelince, 1953-1956 devresinde tatbik olunan program mucibince, Şeker Şirketi, millî bankalar, mahallî müteşebbisler ve Pancar Ekicileri Kooperatifleri ortaklarının koydukları sermaye ile 11 yeni fabrika meydana getirilmiştir. Bunlardan Adapazarı Fabrikası 1953, Amasya, Konya ve Kütahya Fabrikaları 1954, Kayseri, Burdur ve Susurluk Fabrikaları 1955, Elâzığ, Erzurum, Erzincan ve Malatya Fabrikaları da 1956 yıllarında işletmeye açılmıştır. Bu suretle 1949 yılında 119 bin tondan ibaret olan şeker istihsal kapasitesi 1956 senesinde 365 bin tona çıkarılarak % 206,7 nisbetinde bir artış sağlanmıştır.

Mevcut fabrikalara ilâveten, halen Kastamonu, Çankırı ve Adana'da 3 şeker fabrikası daha kurulmaktadır. Bunlardan Adana Fabrikasının, aynı zamanda hem şeker kamışı hem de kış pancarı işlemek suretiyle, diğer fabrikalara nazaran daha uzunca devrelerle faaliyet göstereceği ve böylece istihsal edilecek şekerin maliyetinin de daha düşük olacağı anlaşılmaktadır.

Bundan başka Polatlı, Beypazarı, Kula, Bâla, Kızılcahamam, Çubuk bölgelerinde yetiştirilecek pancarları işlemek üzere, Etimesgut'ta bir fabrika kurulması hususunda hazırlıklara geçildiği öğrenilmiştir.

İleri memleketlerde ve tahsisen iktisadî inşa devresinde olan memleketlerde çimentoya olan ihtiyacın ne kadar büyük olduğu malûmdur. Baraj, köprü, liman, termik ve hidro-elektrik santraller gibi zarurî ana tesislerin ve sanayiin her kolunda meydana getirilen fabrikaların inşasında son derece ehemmiyetli bir unsur olan bu maddeye müteallik ihtiyacın, memleket halkının hayat standardı ve kalkınma faaliyetleri ilerledikçe artacağı da gayet tabiî idi. Döviz tediyesi suretiyle karşılanan çimento ihtiyacının bir an evvel, memleket dahilinde yapılacak istihsal ile karşılanması iktiza ediyordu. Bu itibarla çimento mevzuu, iktisadî kalkınma dâvamızda ilk olarak ele alınan ehemmiyetli meselelerden birini teşkil etmiş ve bu maksatla bir taraftan mevcut fabrikaların tevsi ve ıslâhına, diğer taraftan yeni çimento fabrikaları kurulmasına büyük ehemmiyet atfedilmiştir.

Bu sahada kabul edilen geniş yatırım programının büyük kısmı halen tahakkuk etmiş bulunmaktadır. 1957 yılı içinde Ankara Çimento Fabrikasının ikinci döner fırını, Eskişehir, Adana ve Afyon Çimento Fabrikaları ile Tarsus Beyaz Çimento Fabrikası işletmeye açılmıştır. Bu suretle memleketimizin çimento istihsal kapasitesi 1957 yılı sonunda 1 milyon 700 bin tona yükselmiş bulunmaktadır. Fiilî istihsal rakamlarında da her sene ehemmiyetli artışlar kaydolunmaktadır. 1956 yılında 970.051 tona vâsıl olmuş bulunan çimento istihsali, 1957 senesinde 1 milyon 261 bin 165 tona yükselmiştir.

İstihlâk rakamlarına gelince, mezkûr rakamlar bu mevzuda yürürlüğe konulmuş olan programın isabetini sarahatle teyit eder şekilde ve devamlı surette yükselmektedir. Filhakika, 1949 yılında 375 bin tonluk istihsale ilâveten yapılan 26 bin tonluk ithalât ile elde olunan 401 bin tondan ibaret çimento miktarı o zamanki mahdut istihlâki karşılamağa kâfi gelirken, iktisadî kalkınma yolunda girişilen büyük faaliyetler, devamlı surette artan inşaat, çimentoya olan ihtiyacı da artırmış ve ithal olunan çimento miktarı 1955 yılında 810 bin tona kadar yükseldikten sonra, istihsalde kaydolunan büyük gelişme sayesinde 1956 senesinde 293.204 tona inhisar etmiştir.

Halen inşaları devam etmekte olan Balıkesir, Pınarhisar, Elâzığ, Gaziantep, Söke, Bartın, Konya ve Niğde fabrikaları ile yakında kurulmasına başlanacağı anlaşılan Çanakkale, Erzurum; Batman fabrikalarının ik-

malini müteakip yıllık çimento istihsal kapasitemiz, 1949 yılının 395 bin tondan ibaret bulunan kapasitesinin 7 misline çıkarak, 2 milyon 700 bin tona yükselecek ve memleket ihtiyaçları tamamen karşılanmakla beraber istihsal fazlasından istifade suretiyle bu yoldan döviz temini de imkân dahiline girecektir.

Ağır sanayie gelince, bu sektörde de şayanı dikkat gelişmeler kaydolunmuştur. Yatırım faaliyetlerinin tabiî bir neticesi olarak demir ve çelik istihlâki süratle yükselmiştir. Bu ihtiyaca cevap vermek üzere bir taraftan ithalâta devam olunmakla beraber, diğer taraftan da istihsalin artırılması için Karabük Demir ve Çelik Fabrikalarında lüzumlu ıslâhat ve tevsiata girişilmiştir. Karabük'te meydana getirilen 300 bin tonluk ikinci Kok Fabrikası 1952, 225 bin tonluk sinter tesisleri 1953, 18 bin ton istihsal kapasiteli Boru Fabrikası da 1954 yıllarında işletmeye açılmıştır. Bunların yanı sıra mevcut haddehane, çelikhane ve yüksek fırınların istihsallerini artırmak maksadiyle birçok yenilikler yapılmış ve ayrıca Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu'na bağlı Kırıkkale ve Ankara Fabrikalarının istihsal kapasiteleri artırılmıştır.

Bu faaliyetler neticesinde 1950 yılında 78 bin ton olan hadde mamulleri istihsali 1956 yılında 154.112 tona ve 1957 senesinde 161 bin tona yükselmiş, çelik istihsali 92 bin tondan 192.512 tona, kok istihsali de 307 bin tondan 507 bin tona çıkmıştır.

Halen Karabük'te 600 bin ton çelik külçe istihsal edebilecek kapasitede bir çelikhane, 475 bin tonluk sinter tesisleri ve 230 bin tonluk kontinü çubuk profili ve şerit haddehanesinin inşa halinde olup ayrıca 300-350 bin tonluk üçüncü bir yüksek fırınla, 286 bin tonluk üçüncü bir Kok Fabrikasının ve 500 bin tonluk çelik konstrüksiyon atelyeleri inşasının da kararlaştırılmış bulunduğu öğrenilmiştir.

Demir cevheri istihsalinin artırılması için de ayrıca gayret sarfolunmakta ve Divriği Maden'eri İşletmesinin tevsii suretiyle istihsal kapasitesinin 1 milyon 100 bin tona çıkarılması derpiş edilmektedir.

Sümerbank tarafından yabancı sermayenin de iştirakiyle İzmit'te meydana getirilen Dikişli Boru Fabrikasının tevsi olunarak istihsal kapasitesinin 15 bin tondan 30 bin tona çıkarılacağı anlaşılmaktadır.

Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu'na bağlı fabrikalarla diğer müteferrik tesisler de tevsi ve ıslâh olunmuştur. Bilindiği gibi, bahis mevzuu Kurum, kurulmakta olan birçok yeni sanayiin makinelerle teçhizinde mühim vazifeler görmektedir. Bu meyanda yeni çay fabrikaları makineleri ile mensucat sanayii tarafından sipariş edilen dokuma tezgâhlarını zikredebiliriz. NATO Teşkilâtı tarafından verilmiş olan 12,5 milyon dolarlık siparişten sonra 1957 yılında Federal Alman Hükûmeti ile yapılan bir anlaşma mucibince 740 milyon Doyçe mark kıymetinde mühimmat teslimini derpiş eden yeni bir sipariş alınmış ve bu suretle mezkûr Kuruma yeni inkişaf imkânları sağlanmıştır.

Son senelerde büyük gelişmelere mazhar olan sanayi kollarından biri de mensucat sanayiidir. Bu sahadaki ihtiyacın mütemadiyen artmakta bulunduğu ve bunun da Türk işçisinin emeği ile dahilde temini için geniş bir yatırım programının tatbikine girişilmiş olduğu malûmdur. Bir taraftan mevcut fabrikalar tevsi ve ıslâh olunurken diğer taraftan da Sümerbank ve hususî teşebbüsün iştirakiyle muhtelif şehirlerimizde yeni iplik ve dokuma fabrikaları meydana getirilmiştir. Bakırköy, Adana, Kayseri, Ereğli, Malatya, Nazilli, Bursa Merinos, Hereke ve Defterdar Fabrikaları tevsi ve ıslâhı sağlanan fabrikalardır. Gemlik'teki Sun'î İpek Fabrikasına sun'î yün, selofan ve karbon sülfür tesisleri ilâve olunmuştur. Yeni tesislere gelince, Denizli ve Erzincan'da birer iplik fabrikası, Ereğli'de dikiş ipliği ve İzmir'de iplik ve dokuma fabrikası kurularak işletmeye açılmıştır.

Bu gayretler neticesinde memlekette mensucat istihsal kapasitesinde ve fiilî istihsal rakamlarında ehemmiyetli gelişmeler kaydolunmuştur. Bu gelişmede bilhassa memnuniyeti mucip olan cihet, mensucat sanayiimizde hususî teşebbüs hissesinin gün geçtikçe artmakta olmasıdır. Halen gerek pamuklu, gerekse yünlü mensucat sanayiinde mevcut iğ ve tezgâhların dörtte üçünden fazlası hususî teşebbüse ait bulunmaktadır. Bu sahada elde olunan inkişafın ehemmiyeti hakkında bir fikir vermek için, pamuklu mensucat sanayiimizde 1949 yılında mevcut ve 115.654 ü hususî sektöre, 126.012 si Devlet sektörüne ait olan cem'an 241.666 iğ adedinin, 1957 yılında 524.500 ü hususî sektöre ve 214 bini Devlet sektörüne ait olmak üzere 738.500 e yükseldiğini kaydetmek kâfidir. Dokuma tezgâhları sayısı da hususî sektörde 1.777 den 9.306 ya; Devlet sektöründe 3.190 dan 4.306 ya çıkmıştır. Fiilî istihsale gelince, hususî sektörde keza 1949 yılında 50

milyon metreden 1956 yılında 230 milyon metreye, Devlet sektöründe 91 milyon metreden 1956 sonunda 153 milyon 193 bin metreye yükselmiştir. Bu inkişaf seyri 1957 yılında da devam etmiş ve pamuklu dokuma istihsali hususî sektörde 300 milyon metreye, Devlet sektöründe 156 milyon 689,6 bin metreye ulaşmıştır. 1949 yılına nazaran elde olunan artış hususî sektörde % 500, Devlet sektöründe % 72 dir.

Kâğıt ve sellüloz sanayiindeki gelişme de süratle devam etmektedir. Halen İzmit Kâğıt ve Sellüloz Fabrikalarının istihsal kapasiteleri 57 bin tona yükselmiştir. Fiili istihsal de süratle artarak, 1957 yılında 57 bin tonla, 17.940 tondan ibaret olan 1949 istihsalinin üç misli aşılmış bulunmaktadır. Buna rağmen memleketin artmakta olan ihtiyacı karşısında ithalâta da müracaat olunmak zarureti devam etmektedir. Filhakika 1956 yılında 18.207, 1957 yılında 20 bin ton kâğıt ithal olunmuştur. Bu sebeple İzmit Kâğıt Fabrikasının tevsii ve ayrıca Tarsus'ta bir kâğıt ve kraft kâğıdı fabrikasının kurulması suretiyle kâğıt istihsal kapasitesinin 1949 yılına nazaran 10 misli demek olan 180 bin tona çıkarılması takarrür ettirilmiştir.

Azot ve süperfosfat sanayiine gelince, bu sahada da yapılan yeni yatırımlar sayesinde ehemmiyetli gelişmeler kaydolunmuştur. Ziraî kalkınma dâvamızda sun'î gübrenin ehemmiyeti aşikâr olduğundan, bu ihtiyaca cevap vermek üzere bir taraftan ithal yoluna gidilirken, diğer taraftan da dahilde sun'î gübre istihsalinin gerekli seviyeye çıkarılabilmesi için yeni tesislerin kurulmasına girişilmiştir. Bu tesislerden Ziraat Bankası'nın teşebbüsü ile İskenderun'da kurulan 100 bin tonluk Süper Fosfat Fabrikası ve bu sanayide iptidaî maddeyi teşkil eden ve Etibank tarafından Murgul da meydana getirilen asit sülfürik tesisleri de faaliyete geçmiş bulunmaktadır.

Sun'î gübre istihsali bu gayretler neticesinde hususî sektörde 60 bin, Devlet sektöründe 22 bin 500 tona yükselmiştir. Böylece cem'an 82.500 tona varan istihsal, 11.325 tondan ibaret bulunan 1949 yılı istihsal rakamına nazaran % 628 bir artış ifade etmektedir. Bu gelişmeye rağmen, sun'î gübre istimali devamlı surette artmakta olduğundan hariçten ithal zarureti de devam etmiştir. 1949 yılında ithal olunan 15.743 tona mukabil, 1956 da 58.344 ve 1957 yılında da 60 bin ton sun'î gübre ithal olunmuştur.

Pancar ziraatinde süper fosfat ile birlikte kullanılan azotlu gübreyi istihsal etmek üzere Kütahya'da tesis edilmekte olan Azot Fabrikası ikmâl olunarak işletmeye açıldığı zaman memleketin sun'î gübre ihtiyacının tamamen dahilî istihsal ile karşılanabileceği tahmin olunmaktadır.

Madencilik

Yeraltı servetlerimizin değerlendirilmesi son yıllarda büyük bir ehemmiyetle ele alınmış olan mevzulardan birini teşkil etmiştir. Bu sahada sarfedilen gayretler, bir taraftan yeni maden yataklarının aranıp bulunması, diğer taraftan da mevcut yatakların daha verimli bir şekilde işletilmesini istihdaf etmektedir. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü tarafından memleketimizin muhtelif yerlerinde girişilen arama faaliyetleri, bilhassa taşkömür, linyit, demir, bakır ve kurşun gibi madenler üzerinde teksif edilmiş olmakla beraber, volfram, uranyum gibi stratejik madenler üzerinde de çalışılmaktadır. Ayrıca memleketin petrol ve su jeolojisi ile jeofiziği üzerinde tetkikler yapılmaktadır.

Başlıca maden cevherlerimizin 1948-1956 seneleri istihsal rakamları aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir :

Başlıca Maden Cevherleri İstihsali

(Ton olarak)

Maden cinsi	1948	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Bakır	10.979	11.700	17.526	23.330	23.757	25.188	23.796	24.763
Demir	191.659	233.591	225.810	481.825	497.979	477.228	760.080	930.480
Krom	285.725	422.529	602.220	806.911	912.523	523.632	649.140	833.073
Kükürt	2.597	6.006	7.390	8.381	9.775	10.020	11.496	13.900
Maden kömürü (×)	4.022.813	4.360.598	4.729.589	4.846 342	5.654.467	5.710.956	5.495.700	5.888.308
Linyit	1.010.093	1.214.452	1.254.815	1.387.411	1.640.583	2.086.572	2.416.452	3.009.978
Manganez	8.327	32.178	50.517	81.548	89.846	47.064	50.100	60.751

(×) Tuvönan

Bu rakamlar, maden istihsalimizin her kolunda büyük bir gelişme elde edildiğini göstermektedir. 1957 senesine ait maden istihsali rakamları raporumuzun ihzarı sırasında henüz neşredilmemiş bulunduğundan, yukarıdaki cetvele ithal olunamamıştır. Bununla beraber, yalnız Devlet sektörüne taallûk eden muvakkat rakamlar, maden istihracındaki gelişmenin 1957 yılında da devam etmiş olduğunu göstermektedir. Ezcümle maden kömürü istihsalinin 1956 yılında 5 milyon 888 bin 308 tondan 1957

yılında 6 milyon 259 bin 57 tona, linyit istihsalinin 2 milyon 70 bin 937 tondan 2 milyon 516 bin 59 tona, krom istihsalinin de 272 bin 440 tondan 312 bin 690 tona yükseldiği anlaşılmaktadır.

Madencilik sahasındaki yatırımlara gelince, bilindiği üzere, yeni Maden Kanununun bahşettiği geniş imkânlar sayesinde maden işletmeciliğine hususî teşebbüsün alâkası gittikçe artmaktadır. Filhakika, son 5-6 sene içinde hususî teşebbüs bu sahaya büyük yatırımlar yapmış ve bilhassa manganez, krom, demir ve linyit gibi muhtelif maden yataklarını geliştirmiştir. Bu yatırımlar neticesinde maden istihsalimizde hususî sektörün hissesi büyük bir inkişaf kaydederek, 1950 - 1956 yılları arasında krom cevherinde 240 bin 660 tondan 560 bin 633 tona, demir cevherinde 1.500 tondan 469 bin 730 tona, linyitte 253 bin 232 tondan 939 bin 41 tona, manganez cevherinde de 32 bin 184 tondan 60 bin 751 tona yükselmiştir.

Devlet sektöründe yapılan çalışmalar ve yatırımlar da devam etmektedir. Divriği demir madenleri istihsal kapasitesinin 220 bin tondan 500 bin tona çıkarılmış olduğuna raporumuzun sanayi bahsinde temas edilmişti. Yine bu cümleden olarak Keçiborlu Kükürtleri İşletmesinin istihsal kudreti de 6 bin tondan 15 bin tona yükseltildiği gibi ayrıca Ergani Bakır İşletmesinin de tevsiine başlanıldığı öğrenilmiştir.

Ereğli kömür havzasındaki tesislerin takviyesini ve istihsal kapasitesinin artırılmasını istihdaf eden amenajman programının beşte dördü 1957 yılı nihayetinden evvel ikmal edilmiş ve maden kömürü istihsali böylece 6 milyon 200 bin tonun fevkine çıkarılmıştır. 1958 yılında bu tesisler ikmal edildiği zaman istihsalimizin 8 milyon 352 bin tona yükseleceği tahmin olunmaktadır. Garp Linyitlerinde tatbik edilmekte olan amenajman programının tamamına yakın kısmı ikmal edilmiştir. Bu tesislerin de 1958 senesi içinde ikmal edileceği ve mezkûr İşletmede de istihsal kapasitesinin 3 milyon tona yükseleceği anlaşılmaktadır.

Petrol Kanunu ve 1955 yılında yürürlüğe giren Petrol Nizamnamesi çerçevesi dahilinde arama müsaadesi almış bulunan yerli ve yabancı 18 şirket jeolojik ve jeofizik etüdlerine 1957 yılında da ara vermeden devam etmiştir. Ayrıca sondaj faaliyetlerinde de tetkik mevzuumuz devrede inkişaflar kaydedilmiştir. Bu cümleden olarak, iki yabancı şirket Trakya ve Cizre'de sondaj ameliyelerine girişmiştir.

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na gelince, bu müessese de Raman ve Garzan'da petrol istihsaline ve Garzan sahasında istikşaf sondajlarına devam etmiştir. Mezkûr müessese tarafından istihsal olunan ham petrol miktarı 1957 yılında 298 bin 139 tona ulaşmış ve 1949 yılında istihsal olunan 16.015 tona nazaran 19 misle yakın bir artış sağlanmıştır. Batman'da vücude getirilmiş bulunan rafineri tesislerinde tasfiye edilen petrol miktarı 1956 yılında 290 bin 861 ton, 1957 senesinde ise 293 bin 200 tondur. Bu tesisler sayesinde yılda 200 bin ton kömür tasarrufu sağlandığı gibi, 19 vilâyetin petrol ihtiyacı da karşılanmak suretiyle mühim döviz tasarrufu temin edilmiştir. Mevcut tasfiye tesislerinin tevsii üzerinde çalışmalar devam etmektedir.

Diğer taraftan, halen memleketimizde petrol satış ve tevzii ile iştigal eden dört büyük yabancı petrol şirketi tarafından, 200 bin ton ham petrol işleyecek kapasitede büyük bir tasfiyehanenin kurulması takarrür etmiş olduğu gibi, ayrıca yeni petrol tasfiyehaneleri için de teşebbüs ve çalışmaların mevcut olduğu anlaşılmaktadır.

Enerji dâvamızın halli yolunda 1957 senesinde de büyük ilerlemeler kaydolunmuş ve Ergani Bakır ve Guleman Krom İşletmelerine lüzumlu enerjiyi temin edecek ve Elâzığ şehrinin elektrik ihtiyacını karşılayacak olan Hazar Hidro-elektrik tesisleri ile İzmir, Manisa, Balıkesir bölgelerini besleyecek olan Soma Termik Santrali işletmeye açılmıştır. **Enerji istihsali**

Bilindiği gibi, istihsalin gelişmesinde ve sınaî maliyetlerin indirilmesinde birinci derecede ehemmiyeti haiz bulunan ucuz ve bol enerji, memleketin iktisadî kalkınmasında ilk plânda ele alınan büyük yatırım mevzularından birini teşkil etmiştir. Mevcut program mucibince meydana getirilmekte olan beş büyük baraj ve hidro-elektrik tesislerden Sarıyar ve Seyhan Baraj ve Hidro-elektrik tesisleri 1956 yılında hizmete girmiştir. İnşaatı halen devam etmekte olan Hirfanlı, Demirköprü, Kemer tesisleri de pek yakında ikmal edilecektir. Ayrıca Konya Ereğlisinde inşa edilmekte olan Ayrancı Barajı ve Hidro-elektrik tesislerinin de bu yıl içinde ikmal olunacağı anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki baraj ve hidro-elektrik tesislerden başka sulama ve taşkından koruma maksadiyle Sille ve Ürgüp'te iki baraj inşa edildiği gibi, mevcut program tevsi olunarak Tokat, Konya, Niğde vilâyetlerinde muhtelif kazalarda yeniden 7 barajın inşasına karar verilmiş olduğu öğrenil-

miştir. Diğer taraftan, bütün Doğu ve Orta Anadolu'nun enerji ihtiyacını karşılamak üzere, Fırat nehri üzerinde Keban mevkiinde kurulması mukarrer barajın projesi ikmal olunarak ihale safhasına getirilmiş olduğu ve dünyanın en büyük barajları arasında yer alacak olan bu baraj ve hidro-elektrik tesislerinin senelik istihsal kapasitesinin 5 milyar kilovat saat gibi muazzam bir miktara baliğ olacağı anlaşılmaktadır.

Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü ile Etibank tarafından yaptırılan yukarıdaki hidro-elektrik santraller yanında, gerek bu teşekküller gerekse İller Bankası ve belediyelerce, daha küçük çapta olmak üzere, birçok hidro-elektrik ve termik santraller inşasına girişilmiş ve bunlardan mühim bir kısmı ikmal edilerek hizmete açılmıştır.

Bu gayretler neticesinde memleketimizin elektrik enerji istihsal kapasitesi 1957 senesi nihayetinde 3 milyar kilovat saate ulaşmış ve öteden beri takriben 700 milyon kilovat saate inhisar etmiş olan bu istihsal, sadece hizmete girmiş olan tesislerle şimdiden dört mislini aşmıştır.

Ulaştırma

Münakale şebekesiyle liman tesislerinin son senelerde pek şumullü bir program dahilinde ele alınmış olduğu malûmdur. Bu mevzulardaki mesai 1957 yılında da hızla devam etmiştir. Sarfedilen azimli çalışmalar sayesinde yaz kış geçit veren karayollarımızın uzunluğu 33.400 kilometreye, asfalt yolların uzunluğu 5.162 kilometreye, devamlı bakım altındaki yolların uzunluğu ise 43.358 kilometreye yükselmiştir.

Köprü inşa faaliyetine de ara verilmeden devam olunmaktadır. Mevcut program mucibince inşası mukarrer 64.532 metre uzunluğundaki 1.075 adet köprüden halen 53.395 metre tulünde 907 adedi hizmete açılmış bulunmaktadır.

Karayolları ve köprülere ait bu şumullü inşa programının tatbikinden evvel yurdumuzda mevcut köprülerin hey'eti mecmuasının 13 bin metre uzunluğunda 289 köprüye ve yaz kış geçit veren yolların 17.465 kilometreye inhisar ettiği hatırlanacak olursa, sarfedilen gayretlerin ehemmiyet ve vüs'ati kendiliğinden meydana çıkar.

Bu yapıcı faaliyet iktisadî hayat üzerinde hayırlı tesirlerini göstermekte gecikmemiş ve karayollariyle yapılan eşya ve yolcu nakliyatında kısa zamanda büyük gelişmeler kaydolunmuştur.

Münakale sistemi içinde ehemmiyetli bir yer alan liman, iskele ve barınakların inşasına gelince, bu sahadaki faaliyetlerin 1957 sonuna kadar arzettiği safhaları şöylece hülâsa etmek mümkündür. Tatbik olunan programın ihtiva ettiği 11 limandan Zonguldak, Trabzon, Ereğli, İnebolu ve Salıpazarı limanları ve Amasra barınma limanı işletmeye açılmıştır. Ayrıca İskenderun limanı da ıslâh edilerek tahmil ve tahliye kapasitesi 1 milyon 250 bin tona çıkarılmıştır. Diğer taraftan, Salıpazarı rıhtım ve antrepolarının ikinci kısım inşaatı ile bunun Tophaneye kadar temdidini ihtiva eden Tophane rıhtım ve transit ambarları inşaatının sür'atle ilerlemekte olduğu öğrenilmiştir.

İnşaları devam etmekte olan Giresun, Haydarpaşa, İzmir Alsancak, Samsun ve Mersin limanlarının önümüzdeki yıllarda ikmal edilerek peyderpey işletmeye gireceği de anlaşılmaktadır. Ayrıca muhtelif mahallerde 19 iskele inşa edilerek işletmeye açılmıştır. 25 mahalde de iskele, rıhtım ve barınak inşaatı devam etmektedir. Diğer taraftan, bir petrol limanı haline getirilecek olan İskenderun ana limanının tevsii, Haydarpaşa limanında lüzumlu ambar ve antrepo binalarının inşası, Sirkeci'deki yolcu ve ticarî eşya hizmetlerinin Galata rıhtımına intikal ettirilmesi dolayısiyle de Galata yolcu salonu ile diğer tesislerin tevsii takarrür etmiş bulunmaktadır.

Mevcut program ikmal edildiği zaman limanlarımızın hey'eti mecmuasının tahmil ve tahliye kapasiteleri 15 milyon tona baliğ olacak ve meydana getirilen modern tesisler sayesinde tahmil ve tahliye işlerinde masraftan ve zamandan büyük tasarruflar sağlanacaktır.

Demiryollarımıza gelince, bu mevzuda da geniş bir yatırım programı tatbik halindedir. Bu program mucibince, Erzurum temdidî hattının 47 kilometrelik Hasankale - Horasan kısmı 1951, Kozlu - Ereğli hattı ile Armutçuk şube hattının 14 kilometrelik Ereğli - Çataldere - Armutçuk kısmı ile Narlı - Gaziantep - Karkamış hattının 85 kilometrelik Narlı - Gaziantep kısmı 1953, Elâzığ - Van hattının 109 kilometrelik Genç - Muş kısmı ve İstanbul - Edirne hattının 7 kilometre uzunluğundaki Küçükçekmece - Soğuksu çift hattı 1955 yıllarında işletmeye açılmıştır. Halen Horasan - Sarıkamış, Gaziantep - Karkamış hattının inşasına devam olunmaktadır.

Komşumuz İran ile irtibatı sağlayacak olan Muş - Tatvan, Van - Kotur hatları ile Van Gölünün her iki sahilinde yapılacak feribot tesisleri inşaatının kısım kısım eksiltmeye çıkarıldığı öğrenilmiştir.

Yeni demiryolları inşaatı yanında mevcut şebekenin ıslâhına, işletmenin emniyet ve veriminin arttırılmasına da büyük bir ehemmiyet atfolunmaktadır.

Bu çalışmalar neticesinde demiryolları vasıtasiyle yapılan nakliyatta ehemmiyetli gelişmeler kaydolunmuştur. Bu inkişaf seyri 1957 yılında da devam etmiş ve taşınan yolcu sayısı 1956 yılında 67 milyon 503 binden 85 milyon 139 bine, taşınan eşya miktarı da 14 milyon 566 bin tondan 15 milyon 570 bin tona yükselmiştir.

Denizcilik sahasındaki faaliyetler de devamlı inkişaflar göstermektedir. 18 ve daha yukarı gros tonilâtoluk gemilerin tonaj yekûnu 1949 yılında 434 bin tondan 668 bin tona çıkarılmak suretiyle % 54 nisbetinde bir artış temin olunmuştur. Son 7 sene içinde cem'an 56 bin 417 tonilâto tutarında geminin yaşlı ve sür'at bakımından kifayetsiz olmaları dolayısiyle hurdaya çıkarılmış bulunduğu nazara alınırsa deniz ticaret filosunda vâki inkişafın ehemmiyet ve şumulü daha iyi anlaşılmış olur.

Bu tonaj artışına muvazi olarak nakliyat da gelişmektedir. Nitekim taşman yük miktarı 1956 yılında 1 milyon 515 bin tona 1957 yılında ise 1 milyon 586 bin tona yükselmiştir. Bu artış, 5-6 sene evvelki 780 bin tonluk nakliyat hacmi ile mukayese edildiği takdirde arada % 100 den fazla bir gelişme kaydedildiği anlaşılır. Şehir hatlarında seyahat eden yolcu adedi 51 milyon 566 binden 1956 yılında 81 milyona, 1957 yılında da 84 milyon 714 bine yükselmiştir. Diğer taraftan Karadeniz, Marmara ve Akdeniz limanları arasında seyahat eden yolcu adedi 1956 yılında 1 milyon 199 bine, 1957 yılında da 1 milyon 295 bine baliğ olmuştur.

Havayollarının gün geçtikçe artan ehemmiyeti nazara alınarak meydanlarımızın beynelmilel standartlara göre tevsi ve ıslâhı ve yenilerinin inşası mevzularında başarılı çalışmalar yapılmaktadır. Bilindiği üzere 1955 yılına kadar Yeşilköy hava meydanının ıslâh ve tevsii, Esenboğa ve Adana beynelmilel hava meydanlarının inşaatı tamamlanarak mezkûr meydanlar işletmeye açılmıştır. Trabzon hava meydanının toprak tesviye ve

drenaj işleri de ikmal olunmuştur. Halen muhtelif illerde 10 adet yeni hava meydanı inşasına ait programın ikmaline çalışılmaktadır.

Halkımızın hava yolculuğuna karşı rağbeti gittikçe artmakta olduğundan, yurdun muhtelif yerlerinde yeni hatlar ihdas edilmekte ve mevcut hava filosu takviye olunmaktadır. Mevcut trafik hakkında bir fikir vermek üzere yolcu adedinin 1956 yılında 218 bin 806 dan 1957 yılında 329 bin 880 e, naklolunan eşya miktarının da 3 bin 781 tondan 4 bin 782 tona yükseldiğini ifade etmek kâfidir.

Dış ticaret ve tediye muvazenesi

30 Haziran 1957 tarihinde nihayete eren 1956 - 57 yıllık devresinde ithalât cif 1 milyar 48 milyon liraya, ihracat fob 880 milyon liraya, umumî muamele yekûnu ise 1 milyar 928 milyon liraya baliğ olmuştur. Hacim itibariyle ithalât 2 milyon 199 bin, ihracat 1 milyon 778 bin tondur. Bir evvelki devreye nazaran kıymet itibariyle ithalâtta % 18, ihracatta % 7 nisbetinde bir azalma mevcuttur. Bu tahavvüller neticesinde, dış ticaret açığımız bir evvelki yıla nazaran % 58,6 gibi ehemmiyetli bir nisbette hafiflemiş ve geçen devredeki 273 milyon liraya mukabil 113 milyon liraya inmiştir. Binnetice kaydolunan açığın dış ticaretimiz hacmine nisbeti % 12 den % 6 ya tenezzül etmiştir.

Dış ticaret hacminde geçen devreye nazaran müşahede edilen nisbî azalmada, ihracatımızın, yekdiğerini takiben geçirilen fena mahsul yılları dolayısiyle, yeter derecede olmaması kadar, ikmal edilen yatırımlarımızın istihsale geçerek bazı malların hariçten ithaline ihtiyaç bırakmaması, tamamlanmış veya tamamlanmak üzere bulunan yatırımlarla ilgili ithalâtın tedricen tenakus etmesi başlıca âmilleri teşkil etmiştir.

İhracatımızın bünyesi nazarı dikkate alındığı takdirde, azalmanın, hava şartları ile çok yakından ilgili bulunan maddelerden ve ezcümle hububattan ileri geldiği kolaylıkla anlaşılır. Buna mukabil, bazı yeni maddelerin ihracat bünyesinde yer aldığı ve bazılarının da ihracatının günden güne arttığı memnuniyetle müşahede olunmaktadır. Bu cümleden olmak üzere, vaktiyle ithalâtımızda yer alan şeker, bu devrede ihraç mallarımız arasına girmiş; Et ve Balık Kurumu'nca ikmal edilen tesis ve temin olunan vasıtalar sayesinde de taze balık ve yaş meyva ihracatı günden güne artmakta bulunmuştur. Yatırımların ihracatımız üzerindeki en mühim tesirlerinden biri de maden ihracatında görülmektedir. Filvaki, yapılan

yeni ihraç tesisleri ile münakale, yükleme ve boşaltma işlerinde sağlanan inkişaflar sayesinde maden ihracatımızda geçen devreye nazaran % 11 nisbetinde bir artış elde edilmiştir.

İhracatımızın para sahaları itibariyle dağılışına gelince, bu devrede, geçen devreye nazaran anlaşmalı memleketlerle Dolar ve EPU sahaları haricindeki diğer memleketler aleyhine olmak üzere, EPU ve Dolar sahasına doğru hissolunur bir gelişme müşahede edilmektedir. Filhakika, EPU memleketlerinin ihracatımızdaki hissesi % 45 den % 48 e, Dolar sahasının hissesi ise % 26 dan % 28 e çıkmıştır. Anlaşmalı memleketlere olan ihracatımız ise umumî ihracatımızın ancak % 8 ini teşkil etmektedir.

İthalâtımızın sıklet merkezini, yatırım ve sermaye malları teşkil etmektedir. Bu devrede kaydolunan 225,2 milyon liralık azalmanın başlıca sebepleri, dış borç itfalarının hızlandırılması, zarurî olan maddeler dışında istihlâk malları ithalinin kısılması, başlanmış olan fabrika ve tesislerin peyderpey ikmali dolayısiyle bunlara müteallik ithalâtın gittikçe azalması ve tamamlanmış olan yatırımların istihsale geçerek, evvelce ithal edilmekte olan mallardan bazılarının memleket dahilinden teminine başlanmış olmasıdır. Çimento, şeker, mensucat sanayii bunun en iyi misallerini teşkil etmektedir.

İthalâtımızın para sahaları itibariyle arzettiği gelişme de memnuniyet verici mahiyettedir. İthalâtımızın % 45 i EPU sahasından, % 27 si dolar memleketlerinden, % 8 i de anlaşmalı memleketlerden yapılmıştır. Geçen devreye nazaran EPU sahasında dolar memleketlerine doğru müşahede olunan hafif kayma temayülü, ICA yardımları ve Türk parası mukabilinde Amerika'dan yapılan ithalâtın tabiî bir neticesidir.

Tediye muvazenemize gelince, ikmal olunan yatırımların tediye muvazenemiz üzerindeki müsbet tesirleri iki senedir görülmeğe başlanmış ve açıklar seneden seneye gittikçe azalan bir seyir takip etmeğe başlamıştır. Nitekim 1956-57 devresine ait açıkta, 1955-56 devresine nazaran % 26, daha evvelki devreye nazaran % 30 nisbetinde bir azalma kaydolunmuştur. (Cetvel No. VIII)

Tediye muvazenemizde cari muameleler hacminde, geçen devreye nazaran kaydolunan azalma % 6 nisbetindedir. Bununla müterafik olarak mezkûr muamelelerden mütevellit açık 211,2 milyon liradan 14,4 milyona

(Cetvel No. VIII)

TEDİYE MUVAZENESİ

1/7/1956 — 30/6/1957

(000 T.L.)

			Gelir	Gider
I —	Cari muameleler :			
	1 — Dış ticaret			
	İhracat (Fob)		880.370	
	İthalât (Cif)	1.048.240		
	Türk armatörleri ve sigorta Şirketleri tarafından yapılan nakliyat ve sigorta muameleleri	— 54.990		
		993.250		993.250
	2 — Görünmeyen kalemler :			
	Dış seyahatler		7.673	32.780
	Navlun ve sigorta		40.352	24.701
	Diğer sigortalar		1.133	9.079
	Yatırım gelirleri		580	23.781
	Deblokaj mukabili ihracat		—	16.200
	Devlet muameleleri		11.796	26.669
	Hizmet ve komisyon		27.656	21.807
	Muhtelif		5.640	30.383
			94.830	185.400
	3 — Enfrastrüktür ve Off-Shore		189.015	
II —	Sermaye hareketleri :			
	1 — Devlet borcu taksitleri :			
	Resülmal			81.186
	Faiz			26.774
				107.960
	2 — Hususî sermaye hareketleri :			
	Çeşitli özel sermaye hareketleri		31.435	1.165
	Kredili ithalât (Net) (x)		87.830	
	Kısa vâdeli ticarî krediler (net azalma)			80.725
			119.265	81.890
	3 — Hibe, yardım ve uzun vâdeli krediler :			
	I.B.R.D. (Dünya Bankası) kredileri		14.645	—
	İ.C.A. (Marshall) yardım ve kredileri		280.530	—
			295.175	—
	4 — Kısa vâdeli resmî sermaye hareketleri :			
	Banker krediler (ödeme)			27.685
	İki taraflı anlaşmaların kullanılan kredi marjı (ödeme)			6.625
	EPU memleketleri hesap tasfiyesi için ödemeler			106.815
	Akreditifler			55.810
				196.935
III —	Net hatâ ve noksan :			13.220
	Umumî Yekûn		1.578.655	1.578.655

(x) Bu devrede yapılan fiilî kredili ithalât tutarı 240 milyon, kredili ithalât taksitleri ödemesi

inmek suretiyle 196,8 milyon lira azalmıştır. Hacimdeki azalışa sebep dış ticaretimizin bu devrede tâkip ettiği seyir, açıkta meydana gelen mühim tenezzülün âmili ise bir taraftan dış ticaret açığının gerilemesi diğer taraftan da enfrastrüktür ve off-shore gelirlerinin artmış olmasıdır. Filhakika bu muamelelerden mütevellit gelirler 118,8 milyon liradan 189 milyon liraya çıkmak suretiyle % 59 nisbetinde bir tezayüt kaydetmiştir.

Navlun, sigorta, hizmet, komisyon, yatırım gelirleri gibi kalemlerden terekküp eden görünmeyen muamelelerde gelir ve giderlerde geçen devrelere nazaran esaslı bir gelişme kaydedilmiş olduğu da müşahede edilmektedir.

Sermaye hareketlerine gelince, bu kısımda iki husus kayda şayandır. Evvelâ bu devre zarfında hariçten binnisbe daha fazla kredi ve yardım sağlanmıştır. Filhakika büyük kısmını yatırım ve işletme malları teşkil eden 240 milyon lira tutarındaki kredili ithalâttan maada, geçen devreden % 20 fazlasiyle 280,5 milyon liralık Amerikan ICA yardım ve kredisi temin edilmiş, barajlar, silolar ve limanlar için Dünya Bankası'ndan evvelce sağlanmış olan kredilerden 14,6 milyon liralık bir kısım daha kullanılmıştır. Bunlara ilâveten, Amerika ile yapılan anlaşma gereğince, Türk lirası mukabilinde 262,7 milyon liralık bazı zarurî istihlâk malları mübayaa ve ithal olunmuştur.

İkinci mühim nokta, bu devre zarfında, evvelce akdedilmiş olan borçların ödenmesi yolunda gösterilmiş olan büyük gayrettir. Filvaki bir taraftan girişilmiş olan yatırım faaliyetlerine devam edilirken, diğer taraftan da mühim miktarda borç ödemeleri yapılmıştır. Bu devrede 107,9 milyon liralık Devlet borcu, 152,2 milyon lira tutarında kredili ithalât taksiti ödenmiş, kısa vâdeli ticarî kredilerden mütevellit borçlar için 80,7 milyon, banker borçlar için 27,6 milyon, iki taraflı ticaret ve tediye anlaşmamız olan memleketlere de 6,6 milyon liralık tediyeler icra olunmuştur.

Bu kısımda yer alan özel sermaye hareketlerinde vukua gelen gelişme de kayda şayandır. Yabancı Sermaye ve Petrol Kanunları tatbikatı ve ekonomimizin arz ettiği gelişme karşısında sermaye ithalâtı ve dolayısiyle özel sermaye gelirleri de günden güne artmaktadır. Filhakika bu devrede, çeşitli sermaye hareketlerinden temin olunan gelir, geçen devreye nazaran % 33 fazlasiyle 31,4 milyon liraya baliğ olmuştur.

Dış Ticaret rejimine müteallik 1.9.1953 tarihli, 4/1360 sayılı Kararna- **Dış ticaret rejimi**
me ile buna ek 15.7.1954 tarih ve 4/3321 sayılı Kararname ve ihracat ve ithalât muameleleri esaslarını bir araya toplayan 14 sayılı kararın ilgili hükümleri ve bunlara müteferri 1 ve 2 sayılı tebliğler yürürlükte kalmış, Tevzin Fonu tatbikatına bu yıl da devam olunmuştur.

Zikri geçen 14 sayılı kararın bedelsiz ithalâta ait hükümleri 2.2.1957 tarih ve 4/8607 sayılı kararla tadil edilmiş, ayrıca 13.9.1957 tarih ve 4/9453 sayılı Kararname ile yurda muvakkat kabul yoluyla gelen nakil vasıtaları ve eşyaların aynen yurt dışına çıkarılması hakkındaki hükümlere, (memleketin iktisadî bünyesine yararlı sanayi, maden, enerji, nafıa, ziraat, münakalât ve benzeri mevzularda istifade edilecek olan makine, fennî vasıta ve malzemenin, Vekâletlerarası Döviz Komitesi kararına müsteniden Maliye Vekâleti'nin izniyle Türkiye'de mukim hakikî ve hükmî şahıslarca Türk parasiyle satın alınabileceği) hususunda gerekli hükümler ilâve olunmuştur.

Döviz tahsis ve transfer işlerinin, bir Devlet Vekili ile, Maliye, İktisat ve Ticaret ve Sanayi Vekillerinden terekküp eden Heyetçe, ekonomik priorite esaslarına göre ayarlanması suretiyle tedvirine devam olunmuştur. Mezkûr Heyet 7 Aralık 1957 ve 11 Ocak 1958 tarihlerinde neşrolunan iki yeni Kararname ile tevsi olunmuş ve Gümrük ve İnhisarlar ve Nafıa Vekilleri işbu Heyete ithal olunmuştur.

İthal malları fiyatlarının kontrolünü ve bunların Dolar ve EPU sahalarında cari fiyat seviyesini aşmamasını temin etmek üzere, Türk Parası Kıymetinin Korunması hakkındaki 14 sayılı Karara müteallik 2.7.1956 tarih ve 6 sayılı Tebliğ ile ihdas edilmiş olan Teşekkül, faaliyetine devam etmiştir.

Geçen senelere ait raporlarımızda da tafsilen arzedildiği veçhile, bir **Devlet Maliyesi**
taraftan iktisadî faaliyetlerin gelişmesi, diğer taraftan vergi sistemimizde yapılan islâhat ile mezkûr sistemin konjonktürü ve millî gelir seyrini daha yakından takip edebilir bir hale getirilmesi sayesinde Devlet gelirlerinde son senelerde büyük bir inkişaf kaydolunmuştur. Bütçe varidatımızda görülen bu inkişaf seyri 1957 yılında da devam etmiş bulunmaktadır.

1957 bütçesine nazaran malî yıl sonu olan 28.2.1958 tarihine kadar tahsil edilecek Devlet varidatı 4 milyar 6,7 milyon lira olarak tahmin edil-

miştir. Malî yılın 8 inci ayı sonunda tahsilât miktarı 2 milyar 575,1 milyon liraya varmış bulunmaktadır. Bu tahsilâtın, geçen yılların aynı devreleri içinde elde edilmiş olan gelir miktarı ile mukayesesi ve kaydolunan artış nisbetleri aşağıdaki cetvelde görülmektedir :

Gelirler Tahsilâtı (8 aylık)

(Milyon Lira)

Seneler	8 aylık tahsilât	Aylık vasatî	1950 - 1957 yıllarına ait 8 aylık tahsilâtın artış seyri ve nisbeti		
			Devreler	1957 yılı 8 aylık tahsilâtının	
				Artış miktarı	Artış nisbeti %
1950	873,6	109,2	1956 8 aylık tahsilâtına nazaran	532,1	26,04
1951	876,2	109,5	1955 » » » »	773,6	42,94
1952	1.113,6	139,2	1954 » » » »	1.069,5	71,03
1953	1.274,6	159,3	1953 » » » »	1.300,5	102,02
1954	1.505,6	188,2	1952 » » » »	1.461,5	131,24
1955	1.801,5	225,2	1951 » » » »	1.698,9	193,88
1956	2.043,0	255,4	1950 » » » »	1.701,5	194,78
1957	2.575,1	321,9	— — — — —	—	—

Bu cetvelin tetkikinden de anlaşıldığı veçhile, 1957 malî yılının 8 ayında tahsil olunan gelir miktarı, 1956 malî yılının aynı devresindeki tahsilât yekûnu olan 2 milyar 43 milyon liraya nazaran % 26,04 nisbetinde 532,1 milyon liralık bir fazlalık arzetmektedir. Ortalama aylık tahsilât miktarı 1956 da 255,4 milyon liradan 1957 de 321,9 milyon liraya yükselmiştir.

Gelirlerde kaydolunan inkişafa muvazi olarak, bunların bünyeleri bakımından elde edilen değişiklik de dikkate şayandır. Filhakika vergilerimizin son yedi sene içinde takip ettiği seyre nazaran vasıtalı ve vasıtasız vergiler arasındaki nisbet, vasıtasız vergiler lehine bariz bir inkişaf kaydetmiştir.

1957 yılı bütçesi ile Muvazenei Umumîye'ye dahil daireler için kabul edilmiş olan 4 milyar 6,7 milyon liralık tahsisatın 2.733,4 milyon lirası carî masraflara, 1.273,3 milyon lirası ise yatırımlara muhassas bulunuyordu. İktisadî kalkınma gayretlerimize muvazi olarak Devlet faaliyetlerini ve âmme hizmetlerinin çeşitli sahalarında beliren yeni ihtiyaçları kar-

şılamak üzere, bütçe tatbikatı sırasında tahassül eden imkânlar da gözönünde bulundurularak, yıl içinde 116,6 milyonu munzam ve 650 bini fevkalâde olmak üzere, 117 milyon 250 bin liralık tahsisat alınmış ve ayrıca muhtelif tertipler arasında cem'an 24,3 milyon liralık kanunî münakale yapılmıştır. Bu ilâve ve aktarmalar yekûnu bütçe ile kabul olunan tahsisatın ancak % 3,5 ine tekabül etmektedir.

Denk olarak hazırlanmış bulunan 1958 yılı Bütçe Lâyihasında, yatırımlar da dahil olmak üzere, masraflar yekûnu 4 milyar 447,4 milyon lira, gelirler yekûnu keza 4 milyar 447,4 milyon lira olarak tahmin edilmiştir. Bütçedeki bu denklik, gerek umumî, gerek mülhak bütçelerin varidat ve sarfiyatı tevzin edilmek suretiyle elde olunmuştur. Mülhak Bütçeler mevzuunda takip olunan politika, bu idarelerin kendi gelirleriyle karşılayamadıkları ihtiyaçlarını, umumî bütçeye konulacak tahsisatla karşılamak ve böylece bunların bütçelerde birer açık unsuru teşkil etmelerini önlemektir. 1958 Bütçe Lâyihasında Mülhak Bütçeli idarelere 970,9 milyon liralık bir yardım derpiş olunmuştur. Umumî ve Mülhak Bütçeler bir arada mütalâa olunduğu takdirde, tahsisat yekûnu 4 milyar 596,7 milyon liraya, varidat yekûnu da keza 4 milyar 596,7 milyon liraya baliğ olmaktadır.

Umumî Muvazene için teklif olunan 4 milyar 447,4 milyon liralık tahsisatın 2 milyar 980,7 milyon lirası carî masraflara ve 1 milyar 466,7 milyon lirası da yatırımlara taallûk etmektedir.

Devlet borçları

Devlet borçlarına gelince, Umumî Muvazeneye ait borçlar yekûnu 1957 senesi Ekim ayı nihayetinde 2 milyar 13,9 milyon lira, Mülhak Bütçeli idarelerle İktisadî Devlet Teşekküllerine ait borçlar yekûnu ise 1 milyar 541,2 milyon liradır.

Umumî Muvazeneye ait borçlarda yıl içinde icra edilen itfalarla geçen seneye nazaran bir miktar tenezzül, diğerlerinde ise temin edilen kredilerden yapılan istimaller dolayısiyle bir miktar tezayüt mevcuttur. Netice itibariyle yıl içinde kaydedilen artış mutedil bir nisbet dahilinde kalmıştır.

Altın ve döviz vaziyeti

1956 yılı Bilânçomuzda, cüz'î bir bakiye arzeden kliring hesapları hariç, döviz borçlarımız 724.069.270,61 lira, döviz alacaklarımız 227.728.529,31 lira; aradaki fark 496.340.741,30 lira idi. Buna mukabil

1957 yılı bilânçomuzda döviz borçlarımız 914.155.344,21 lira, döviz alacaklarımız da 347.928.154,56 lira, aradaki fark ise 566.227.189,65 lira olarak görülmektedir.

Döviz alacaklarımızla borçlarımız arasında görülen bu fark aşağıdaki kalemlerden terekküp etmektedir :

1 — 90.531.737,40 dolar mukabili 255.765.013,65 lira; Amerika ve Avrupa bankalarından alınan avanslardır.

2 — 51.796.824,04 dolar mukabili 146.333.383,06 lira; yıl içinde yapılan röpor muamelelerinden mütevellittir.

3 — 2.693.443,72 dolar mukabili 7.609.360,96 lira; muhabirlerimiz nezdinde açtırılan akreditiflerden müteşekkil olup taallûk ettikleri malların peyderpey memleketimize sevkinde tesviye olunacaktır.

4 — 20.190.069,10 dolar mukabili 57.039.812,20 lira; ödenecek senet ve havalelerden mütehassıl olup, henüz mülkiyeti Bankamıza intikal etmediği cihetle, döviz borcu olarak görülmektedir. Lehdarların müracaatlarında mukabili Türk lirası olarak ödenecek ve mülkiyeti Bankamıza geçecektir. Döviz borcu şeklinde gösterilmesi, mücerret bir kayıt mükellefiyetinden ileri gelmektedir.

5 — 9.005.424,29 dolar mukabili 25.441.602,39 lira; muhtelif eşhas ve bankalarla yabancı Elçiliklerin döviz mevduatıdır. Ekseriyetle Türk lirası olarak ödenecektir.

6 — 26.206.830,38 dolar mukabili 74.038.017,39 lira; muhtelif anlaşma hesaplarının arzettiği bakiyelerin yekûnundan ibaret olup, işbu anlaşmalar ahkâmı dairesinde, mal ihracı suretiyle ödenecektir.

Altın mevcudumuza gelince, 1956 sonunda 402.117.546,77 lira kıymetinde 127 ton 625 kilo 167 sâfi gramdı. 1957 senesi sonunda ise 402.689.676,14 lira kıymetinde 127 ton 806 kilo 751 sâfi gramdır.

Milletlerarası Para Fonu ve İmar ve Kalkınma Bankasiyle muameleler

Milletlerarası Para Fonu'ndan Türk lirası mukabilinde temin edilen dövizlerden 1957 senesine müdevver miktar 15 milyon dolardır. Tetkik mevzuumuz 1957 yılı Ocak ayında bu meblâğın 7 milyon dolarlık kısmına te-

kabül eden repurchase taahhüdümüz yerine getirilerek bakiye 8 milyon dolara tenezzül etmiştir. 25.7.1957 tarihinde mezkûr Teşekkülden temin edilen 13,5 milyon dolarla işbu taahhüt yekûnu 21,5 milyon dolara iblâğ olunmuştur.

Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasıyla olan muamelelerimize gelince, bu Banka ile 1957 yılı içinde yeni bir kredi muamelesi cereyan etmemiş, evvelce açılmış olan cem'an 60,8 milyon dolarlık krediden 30.6.1957 tarihine kadar 14,6 milyon liralık bir miktar daha kullanılmıştır.

Fiyatlar

İstatistik Umum Müdürlüğünün Kasım 1957 tarihli bülteninde intişar eden malûmata nazaran, İktisat ve Ticaret Vekâleti Konjonktür dairesince hazırlanan toptan eşya fiyatları indeksi, 1957 yılında (10 aylık vasatî) 173,5 aynı dairenin hazırladığı geçinme indeksi de, keza 10 aylık olmak üzere 169,3 seviyelerini göstermektedir. İşbu seviyeler 1948 senesi 100 itibariyle tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Emisyon durumu

Yüksek Heyetinizce malûm olduğu üzere, Bankamız bilânçosunun aktif ve pasif hesaplarında vukua gelen değişiklikler emisyon hacmine inikâs etmektedir. 1956 yılı sonunda 2 milyar 550,8 milyon liraya baliğ olan tedavüldeki banknot miktarı, mezkûr hesaplarda kaydolunan gelişme ve tenezzüllerle 1957 nihayetinde 3 milyar 219,8 milyon liraya baliğ olmuştur. Geçen sene sonu ile bu sene sonu arasında görülen fark, millî istihsalde büyük bir yer işgal eden ziraî mahsulleri mubayaa ederek bu maddelerden lüzumlu stoklar tesis eden, bunların dahilde tevziini ve harice sevkini kolaylaştıran, büyük bir müstahsil kitlesinin mallarını değerlendiren Toprak Mahsulleri Ofisi ile Tarım Satış Kooperatiflerine müteallik kredilerde sene içinde vukua gelen, sırasiyle 345,5 ve 144,4 milyon liralık artışla bilânçonun diğer hesaplarındaki tahavvüllerden ileri gelmiştir.

Merkez Bankası kredileri

Tetkik mevzuumuz hesap devresi zarfında Bankamız iskonto haddinde bir değişiklik yapılmamıştır. 6.6.1956 tarihinden beri tatbik edilmekte olan nisbetler, iskonto ve senet üzerine avans muamelelerinde % 6, tahvil üzerine avanslarda % 6 1/2, altın mukabili avanslarda % 3 1/2 şeklinde bu yıl da muhafaza edilmiştir.

Senetler Cüzdaniyle Avans hesaplarının bakiyelerinden terekküp eden Bankamız kredilerinin heyeti umumîyesi, 1956 nihayetinde 3 milyar 722,6 milyon liradan 1957 yılı sonunda 4 milyar 726,3 milyon liraya çıkmak su-

retiyle 1 milyar 3,7 milyon liralık bir artış kaydetmiş bulunmaktadır. Bu artış, aşağıda görüleceği veçhile, yıl içinde Senetler Cüzdanında 823,5 milyon ve Avanslarda 180,2 milyon liraya baliğ olan gelişmenin neticesidir.

Bankamız Senetler Cüzdanı tutarı 1956 nihayetinde 2 milyar 981,1 milyon liradan 31.12.1957 tarihinde 3 milyar 804,6 milyon liraya baliğ olmuştur. Bu devre zarfında bahis mevzuu cüzdan muhteviyatından Ticarî Senetler 1 milyar 155,3 milyon liradan 1 milyar 625,8 milyon liraya yükselmek suretiyle 470,5 milyon liralık, Hazine Kefâletini Haiz Bonolar 1 milyar 453,6 milyon liradan 1 milyar 846,5 milyon liraya baliğ olmak suretiyle 392,9 milyon liralık artış kaydetmiş, Hazine Bonoları 3,8 milyon lira azalarak 42,1 milyon liraya tenezzül etmiştir. Ziraî senetlerin sene nihayetindeki bakiyesi ise 290,2 milyon liradır.

Ticarî Senetlerde vaki artış, dahilî ticarette, imalât sanayiinde ve madenciliğimizde meydana gelmiş olan inkişaflarla ihraç mallarının finansmanındaki gelişmelerin neticesidir. Hazine Kefâletini Haiz Bonolarda müşahede edilen farka gelince, bunun mühim kısmını 1956 - 57 yılı mahsullerinin mubayaası için Toprak Mahsulleri Ofisi'ne verilmiş olan krediler teşkil etmektedir. 1955 yılında yürürlüğe giren 6571 sayılı kanunla itfası tanzim ve temin edilen 550 milyon lira tutarındaki Toprak Mahsulleri Ofisi bonolarından 118,6 milyon liralık kısmı Bankamıza ödenmiş olup bu miktara, 1957 yılında tahakkuk eden 55,2 milyon lira da ilâve edilecek olursa, üç yıl gibi kısa bir zaman zarfında ödenen miktarın 173,8 milyon liraya baliğ olduğu görülür.

Avans muamelelerimize gelince; Hazine avansı da dahil olmak üzere, bunların tutarı 1956 yılı nihayetinde 741,5 milyon liradan 1957 sonunda 921,7 milyon liraya baliğ olmuştur.

Bankacılık

Bankalarımızın faaliyetlerinde 1957 senesinde de yeni gelişmeler kaydolunmuştur. Tasarrufun teşviki hususundaki gayretlere devam olunarak öz ve yabancı kaynaklar takviye olunmuş, kredi imkânlarının verimli teşebbüslere tevziine ihtimam gösterilmek suretiyle iktisadî hizmet icaplarının lâyıkiyle ifasına gayret edilmiştir.

1956 senesi sonunda mevcut 57 bankaya yıl içinde 4 yeni müessese daha katılmış, mevcut bankalar yeni şubeler açmak suretiyle teşkilâtları-

nı tevsie devam etmişlerdir. Bu suretle bankaların tevdiat kabulü, kredi tevzii ve diğer çeşitli hizmetlerinden çok sayıda vatandaşın istifadesi temin olunmuştur.

Bankalarımızın itibarî sermayeleri mecmuu 1957 senesi Eylül ayı nihayetinde 3 milyar 190,7 milyon liraya baliğ olmuştur. 1956-1957 yılları Eylül ayları arasındaki devrede ödenmiş sermaye, ihtiyat ve karşılıklardan müteşekkil öz kaynaklar 1 milyar 905,5 milyon liradan 2 milyar 141,6 milyon liraya yükselmek suretiyle 236,1 milyon liralık bir artış kaydetmiştir.

Mevduat

Bankalarımızın başlıca yabancı kaynaklarını teşkil eden tevdiat 1957 yılında da yükselmekte devam etmiştir. Umumî mevduat yekûnu 1956 Eylülünde 4 milyar 449 milyon liradan aynı senenin nihayetinde 4 milyar 917 milyon liraya çıkmış, 1957 senesi Eylül ayı nihayetinde de 5 milyar 481 milyon liraya baliğ olmuştur. 1956 ve 1957 seneleri Eylül ayları arasındaki 12 aylık devrede mevduatta kaydolunan artış nisbeti % 23 tür.

Bankalarda Mevduat

(Milyon TL.)

	1949	1950	1952	1953	1954	1955	1956	1957 Eylül
Tasarruf mevduatı	467,0	576,0	877,3	1.151,4	1.409,7	1.712,5	2.253,8	2.692,6
Diğer mevduat	524,7	654,2	1.375,1	1.808,1	1.955,4	2.274,1	2.663,3	2.788,3
Yekûn	991,7	1.230,2	2.252,4	2.959,5	3.365,1	3.986,6	4.917,1	5.480,9

1949 senesi 100 itibar edildiği takdirde, mevduat indeksinin 1952 de 227 ye, 1954 de 339 a, 1956 da 496 ya ve 1957 Eylülünde 553 e yükselerek, 1949 senesine nazaran beş buçuk misle çıktığı görülür. Aynı müddet zarfında tasarruf mevduatı altı misle yaklaşmış, diğer mevduat beş misli geçmiştir.

Banka kredileri

Bankalarımızın millî ekonomiye açmış oldukları krediler, 1956 yılı sonunda 6 milyar 636,6 milyon liradan 1957 senesi Eylül ayı nihayetinde 8 milyar 151,7 milyon liraya yükselmek suretiyle 1 milyar 515,1 milyon liralık bir artış kaydetmiştir.

Banka kredilerinin son senelerdeki seyri aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir :

Banka Kredileri

(Milyon TL.)

	1949	1950	1952	1953	1954	1955	1956	1957 Eylül
Ticarî	941,7	1.098,1	1.712,5	2.369,2	2.877,7	3.525,9	4.216,3	5.678,5
Zirai	335,2	410,3	1.061,0	1.196,8	1.454,6	1.485,5	1.788,6	1.807,3
Sınaî	—	—	80,7	100,6	133,1	144,9	161,6	177,6
İpotek mukabili	76,9	85,6	205,8	270,0	338,3	438,7	470,1	488,3
Yekûn	1.353,8	1.594,0	3.060,0	3.936,6	4.803,0	5.595,0	6.636,6	8.151,7

1949 senesi 100 itibar olunduğu takdirde, banka kredileri indeksinin 1952 de 226 ya, 1954 de 355 e, 1956 da 490 a ve 1957 Eylülünde 602 ye yükselerek altı misle baliğ olduğu görülür. Banka kredilerinin bu inkişaf seyri, ticarî, sınaî ve zirai işletmelerin sayısında istihsal ve istihdam hacimlerinde meydana gelen gelişmelerin neticesidir. Yeni işletmelerin iktisadî bünyeye katılmış olması, eski işletmelerin tevsi olunması ve evvelce kısmen âtıl olan kapasitelerin istimal edilmesi, banka kaynaklarını olduğu gibi kredi ihtiyaçlarını da artırmıştır.

Bankalarımızın çeşitli sektörlerdeki iştiraklerine, kendi kurdukları müessese ve teşebbüslere tahsis ettikleri sermayeler, 1956 yılı Eylül ayı sonunda 973,5 milyon liradan 1957 yılı Eylül ayı nihayetinde 1 milyar 207,1 milyon liraya baliğ olmuştur.

Zirai krediler

1956 senesi Eylül ayı sonunda 1 milyar 606,3 milyon lira olan zirai krediler, 1957 senesi Eylül nihayetinde 1 milyar 807,3 milyon liraya baliğ olmuş bulunmaktadır.

Ziraî kredilerin son seneler zarfında kaydettiği inkişaf seyrine gelince, 1949 yılı sonundaki ziraî kredi miktarı 100 itibar olunduğu takdirde, bu mevzudaki indeksin 1952 de 317 ye, 1954 de 434 e, 1956 da 534 e, 1957 Eylül ayı sonunda 539 a yükseldiği görülür. İstihsal, sürüm, satış ve kalkınma maksatlarına tahsis edilmek üzere, çeşitli tarla mahsulleri üzerinde

ve muhtelif ziraat şubelerinde çalışan işletmelere, doğrudan doğruya veya bunların kurdukları Tarım Kredi Kooperatifleri ve Tarım Satış Kooperatifleri vasıtasiyle açılan bu krediler, memleket nüfusunun büyük bir kısmının kalkınması, gelir ve refah seviyesinin yükseltilmesi bakımından pek büyük bir ehemmiyet taşımaktadır.

Ticari krediler

İş ve istihsal hacminde meydana gelen inkişaflar neticesi olarak ticarî kredilerde de devamlı bir gelişme müşahede olunmaktadır. Yukarıdaki cetvelde münderiç ticarî kredi rakamları, bankaların senetler cüzdanı ile avans ve borçlu cari hesaplarından terekküp etmektedir. Mûtat istatistik usulleri dolayısiyle tamamı ticarî olarak tavsif olunan bu kredi rakamları içinde ticarî kredilerle birlikte sınaî müesseselere açılmış olan kısa vâdeli işletme kredileri, küçük sanʼat ve esnaf kredileri, köy ve belediyelere açılan krediler de dahil bulunmaktadır.

Belediî tesisler kredileri

İller Bankası tarafından, hususî kanunu mucibince, özel idare, belediye ve köylere, içme suyu temini, kanalizasyon, termik ve hidro-elektrik aydınlatma tesisleri inşası ve bunların projeleriyle şehir plân ve haritalarının tanzimi maksadiyle açılan krediler, 1956 Eylül ayı nihayetinde 265 milyon liradan 1957 yılı Eylül sonunda 350 milyon liraya baliğ olmuştur.

Meslekî krediler

Türkiye Halk Bankası ve Sandıkları tarafından küçük sanʼat erbabına, esnafa ve bunların kurdukları kefalet ve istihsal kooperatiflerine açılan meslekî krediler 1956 Eylül ayı nihayetinde 64,9 milyon liradan 1957 senesi sonunda 80,5 milyon liraya yükselmiştir. Esnaf ve sanʼatkârları teşkilâtlandıran kefalet kooperatiflerinin sayısı 1956 nihayetinde 91 den 1957 sonunda 106 ya, bu kooperatiflere kayıtlı ortakların sayısı ise 34 bin 237 den 40 bin 963 e yükselmiştir.

Sınaî krediler

Sınaî krediler, bankaların sınaî iştiraklerine ve sanayici müşterilerine verdikleri, diğer taraftan Etibank ve Sümerbankʼın kendi sınaî müesseselerine açtıkları kısa ve orta vâdeli işletme, iptidaî madde, sürüm ve satış kredileri ile Türkiye Sınaî Kalkınma Bankasıʼnın sınaî tesis ve tevsi işlerine tahsis ettiği uzun vâdeli kredilerden terekküp etmektedir. Bu kredi nevʼinde son yıllarda kaydolunan inkişaf, iktisadî cihazlanma hareketinin sınaî istihsal sektörlerindeki müsbet semerelerine ve bu meyanda hususî sınaî teşebbüslerin sayılarında ve iş hacimlerinde meydana gelen tezayüde ve iş mevzularındaki tenevvüe tekabül etmektedir.

Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası'nın açmış olduğu krediler, 1956 Eylül ayı nihayetinde 156,7 milyon liradan 1957 senesi nihayetinde 179,8 milyon liraya yükselmiştir.

Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası'na ait kredi rakamı dışında kalan sınaî kredilerin, mûtat istatistik usulleri dolayısiyle ticari kredilerde yer aldığına evvelce işaret olunmuştu. Banka Kredilerini Tanzim Komitesi tarafından 1956 senesi sonu itibariyle yaptırılan bir anket neticesinde, bahis mevzuu kısmın 1 milyar 900 milyon liraya baliğ olduğu tesbit olunmuştur. Bu suretle 1950 yılına kadar düşük bir seviye arzeden ve âdeta dokuma sanayii ile maden istihracına münhasır gibi görülen sınaî kredinin, nevi ve miktar itibariyle tezayüt ederek, bu iki sanayi branşında olduğu kadar, gıda sanayii, madenî eşya imalâtı, kimya ve ilâç, inşaat malzemesi vesair çeşitli sanayi kollarında da mühim inkişaflar gösterdiği tesbit olunmuştur. Sınaî istihsal sektörüne tetkik mevzuumuz yıl içinde katılmış olan yeni işletmelerle bu kredi nev'inin ehemmiyeti artmakta devam etmiştir.

Bankaların sınaî iştiraklerine, kendi kurdukları sınaî müessese ve teşebbüslere yatırdıkları sermayelerin mecmuu, yukarıda bahis mevzuu anket mucibince, 1956 yılı sonunda 707 milyon liraya baliğ olmuştur. Hususî kanunu gereğince Amortisman ve Kredi Sandığı tarafından yapılmakta olan ikrazatın da başlıca sınaî sektöre taallûk etmekte olduğu malûmdur. İşbu ikrazatın yekûnu 31.12.1957 tarihi itibariyle 641,1 milyon liradır.

İpotek mukabili krediler

İpotek mukabili krediler yekûnu 1957 Eylül ayı sonunda 488,3 milyon liraya baliğ olmuştur. 1949 senesi nihayetinde bu nevi kredilere ait rakam 100 itibar olunduğu takdirde, ipotek mukabili kredilere ait indeksin 1952 yılında 268 e, 1954 te 440 a, 1957 Eylül ayında 635 e yükseldiği görülür. 1957 Eylül ayı itibariyle verilen 488,3 milyon liranın 68,4 milyon lirasını İstanbul Emniyet Sandığı ile Türkiye Vakıflar Bankası tarafından açılmış olan krediler teşkil etmektedir. Bu krediler malûm olduğu üzere halk kredisi ve ticarî kredi mahiyetini arzetmektedir. Geri kalan kısmı, Türkiye Emlâk Kredi Bankası tarafından açılmış olan inşaat kredilerinden terekküp etmektedir. Bu krediler 1956 Eylül ayında 392,9 milyon liradan 1957 Eylül ayı sonunda 419,9 milyon liraya yükselmiştir.

— III —
BİLÂNÇOMUZUN TAHLİLİ

1957 yılı bilânçosunun izah ve tahliline geçmeden önce 1956 yılı bilânçosu rakamlariyle mukayese sağlanmak üzere, aşağıdaki cetvel tanzim edilmiştir : **1956 ve 1957 yılları Bilânçolarının mukayesesi**

A K T İ F

	1956	1957
Altın	402.117.546,77	402.689.676,14
Döviz Borçluları	227.801.408,49	348.000.027,37
Kasa (Ufaklık para)	707.561,01	485.510,79
Dahildeki Muhabirler	271.015,57	497.008,64
Senetler Cüzdanı	2.981.100.173,22	3.804.642.944,60
Tahviller Cüzdanı	31.569.440,48	33.881.538,77
Avanslar	741.525.030,56	921.739.947,25
Mahsuba Tâbi Matlubat	467.920.061,41	431.373.028,31
Gayri Menkuller	10.451.235,01	11.933.684,73
Demirbaş	1.612.352,35	1.668.776,53
Muhtelif	218.601.829,63	233.995.473,83
Yekûn	5.083.677.654,50	6.190.907.616,96

P A S İ F

	1956	1957
Sermaye	15.000.000,—	15.000.000,—
İhtiyat Akçesi	56.645.532,79	71.753.550,65
Tedavüldeki Banknotlar	2.550.770.009,50	3.219.834.395,—
Mevduat	1.042.625.546,84	1.094.841.210,51
Altın Alacaklıları	154.933.746,28	155.696.471,34
Döviz Alacaklıları	728.358.580,86	927.477.250,06
Muhtelif	472.019.163,79	610.843.965,48
Kâr	63.325.074,44	95.460.773,92
Yekûn	5.083.677.654,50	6.190.907.616,96

A K T İ F

Altın

1957 yılı sonundaki altın mevcudu 127 ton 806 kilo 751 gram olup bedeli 402.689.676,14 Türk lirası tutmaktadır.

Geçen yıl sonundaki altın mevcudu 127 ton 625 kilo 167 sâfi gram bulunduğuna göre bu yıl zarfında 181 kilo 584 sâfi gramlık bir artış göstermektedir.

Altın mevcudunun :

78.391,379	Sâfi	kilosu	Bankaya
46.063,860	,,	,,	Hazineye
3.351,512	,,	,,	Amortisman ve Kredi Sandığına

ait bulunmaktadır.

Döviz borçluları

Hariçteki Muhabirler nezdinde bulunan dövizlerle muameleli dövizleri göstermekte olan bu hesap üç kısımdan terekküp eder.

a — 3133 sayılı kanuna göre alınan dövizler;

b — 5256 sayılı kanuna göre alınan dövizler;

c — Tasfiye halindeki kliring hesapları bakiyeleri.

Bilânçoda ayrı ayrı gösterilmiş olan bu kalemlerin umumî yekûnu 348.000.027,37 liradır.

Kasa

1957 yılı sonundaki kasa mevcudu, ufaklık paradan ibaret olmak üzere 485.510,79 liradır.

Dahildeki muhabirler

Bu hesapta görülen 497.008,64 lira, Bankanın diğer millî bankalarla olan münasebetleriyle ilgili bakiyedir.

Senetler Cüzdanı

1957 yılı sonu itibariyle, Cüzdanda mevcut 3.804.642.944,60 liralık senet, aşağıdaki nevilerden terekküp etmektedir :

Hazine Bonoları	42.145.791,08	Lira
Hazine Kefaletini haiz Bonolar	1.846.504.027,66	„
Ticarî Senetler	1.625.789.329,57	„
Ziraî Senetler	290.203.796,29	„

1956 yılı nihayetinde 2.981.100.173,22 lira olan Senetler Cüzdanı, yıl zarfında 823.542.771,38 liralık bir artış kaydetmektedir.

Tahviller Cüzdanı

Bankaya ait tahviller cüzdanı yekûnu 33.881.538,77 liradan ibarettir. Bu miktar 1956 yılı nihayetinde 31.569.440,48 lira idi. 2.312.098,29 liralık artış sene zarfında alınan tahvillerle amorti ve ikramiye gibi sebeplerle cüzdan mevcudunun azalması ve sene sonu borsa fiyatlarında kaydedilen farklar muhassalasıdır.

Avanslar

Yıl sonunda bu hesabın bakiyesini teşkil eden 921.739.947,25 liranın :

20.553,34 lirası altın karşılığı olarak şahıslara,

347.429.393,91 „ tahvil karşılığı olarak bankalara verilmiş ve

574.290.000,— „ Kanunumuzun 34 üncü maddesinin 2 numaralı fıkrasına tevfikan Hazineye açılmış kısa vâdeli avanslardan ibarettir.

Mahsuba tâbi mutlubat

Bu hesapta görülen 431.373.028,31 lira, Senetler Cüzdanımızda mevcut Hazine Kefaletini haiz Toprak Mahsulleri Ofisi bonolarından 550 milyon liralığının, 6571 sayılı kanunun 1 inci maddesine tevfikan iptal olunarak bu hesaba alınması ve yine mezkûr kanunun 1 ve 2 nci maddeleri gereğince 118.626.971,69 liranın bu hesaba mahsup edilmesi neticesinde kalan bakiyeyi göstermektedir.

Gayri menkuller

1957 yılı sonunda 11.933.684,73 lira değerinde görülen gayri menkullerin müfredatı aşağıdadır :

Ankara'da İdare Merkezi binamızın bedeli	1.491.012,28	lira
Ankara'daki arsalar bedeli	2.326.327,44	,,
İstanbul Şubesi binaları bedeli	2.604.735,34	,,
İzmir Şubesi binası bedeli	2.858.445,61	,,
Mersin Şubesi binası bedeli	290.052,28	,,
Samsun Şubesi binası bedeli	670.590,46	,,
İskenderun Şubesi binası bedeli	231.552,50	,,
İskenderun'daki arsa bedeli	238.403,64	,,
Eskişehir Şubesi binası bedeli	919.866,31	,,
Diyarbakır Şubesi binası bedeli	455.154,28	,,
Gaziantep Şubesi binası bedeli	463.448,61	,,
Adana'daki arsa bedeli	672.698,74	,,
Antalya'daki arsa bedeli	97.374,76	,,
Balıkesir'deki arsa bedeli	5.829,24	,,
Edirne'deki arsa bedeli	8.358,45	,,
Kayseri'deki arsa bedeli	189.496,—	,,
Sivas'taki arsa bedeli	31.659,19	,,
Trabzon'daki arsa bedeli	21.181,44	,,
Yekûn	13.576.186,57	lira

olan bu gayri menkullerin maliyet bedellerinden
bugüne kadar amortisman payı olarak ayrılan ..... 1.642.501,84 ,,

çıkarılınca yukarıda gösterilen ..... 11.933.684,73 liralık bir bakiye kalmaktadır.

Amortisman payı düşülmeden evvel 1956 nihayetinde 11.894.459,69 liraya bâliğ olan gayri menkuller bedeli, 1957 nihayetinde 1.681.726,88 liralık bir artış ile 13.576.186,57 liraya yükselmiş bulunmaktadır. Bu artış başlıca 397.000,— liraya malolan Gaziantep Şube binası bedeliyle, İstanbul Şubemizin muhtelif ihtiyaçları için satın alınan ve mubayaa bedeliyle beraber 1.276.700,— liraya malolan bina bedelinden ileri gelmektedir.

Gayri menkuller 13.550.000,-- liraya sigortalıdır. Arsalar bittabi sigortasızdır.

Demirbaş

Merkez ve Şubelerdeki demirbaşların kıymeti, bilânçoda görüldüğü üzere :

2.552.018,28 liradan ibaret olup bu yekûndan bugüne kadar ayrılmış amortisman tutarı

883.241,75 lira düşülünce bakiye olarak

1.668.776,53 lira kalmaktadır.

Demirbaş hesabındaki 206.947,75 liralık artış, Bankamız muamelelerinin gerektirdiği büro levazımatı, yazı makineleri ve sair makineler ile muhtelif demirbaş eşyadan ileri gelmiştir. Demirbaşlar 3.223.136,— liraya sigortalıdır.

Muhtelif

Bankanın yıl içindeki muvakkat mahiyetteki muhtelif muamelelerinden mütevellit meblâğlar :

181.922.588,74	lirası	Muvakkat Borçlular Hesabında
49.050.888,29	,,	Transituar Hesaplarda
2.307.397,34	,,	6544 sayılı kanun gereğince iştiraklerimiz hesabında
713.984,12	,,	Tahsil edilecek çekler hesabında
615,34	,,	Kliring Transituar Hesaplarda olmak üzere
233.995.473,83	lira	tutmaktadır.

P A S İ F

Sermaye

15.000.000,— liradan ibaret olup tamamiyle ödenmiş bulunan Bankamız sermayesi, beheri 100 lira itibarî kıymette 150.000 adet hisse senedinden terekküp etmektedir.

Hisse senetlerinin sınıf, adet ve tutarları aşağıda gösterilmiştir :

Sınıfı	Adedi	Tutarı T.L.
A	36.697	3.669.700,—
B	58.071	5.807.100,—
C	10.206	1.020.600,—
D	45.026	4.502.600,—
	150.000	15.000.000,—

İhtiyat akçesi

Bankamız Kanunu ile Bankalar Kanunu hükümlerine göre ayrılan ihtiyat akçeleri, 1957 nihayetinde, aşağıda görüleceği veçhile 71.753.550,65 liraya balig olmaktadır.

38.614.061,87 liraya baliğ olan âdi ihtiyat akçesi 1944 yılında itibarî sermayenin % 75 ine varmış olduğundan, Banka Kanununa göre mezkûr yıldan itibaren sâfi kârdan bu ihtiyat akçesine % 20 yerine % 10 nisbetinde bir miktar ayrılmaktadır. Bu âdi ihtiyat akçesine 3133 sayılı kanunun 2 nci maddesine müsteniden müesses 6 milyon liralık hususî ihtiyat akçesinin 1955 senesi bidayetinden, 6571 sayılı kanuna müsteniden tasfiyesi tarihine kadar olan müddet zarfındaki tenmiyesinden hâsıl olan kârlar da dahil bulunmaktadır.

20.885.876,13 liraya baliğ olan fevkalâde ihtiyat akçesi, Banka Kanununa göre, yıllık sâfi kârdan, Âdi İhtiyat Akçesi ve I inci temettü mecmuunun tenzilinden sonra kalan miktar üzerinden % 10 olarak ayrılmıştır.

12.253.612,65 liralık ileride vukuu muhtemel zarar karşılığı, Bankalar Kanununun 31 inci maddesi gereğince sâfi kârdan tefrik edilen % 5 lerden terekküp etmiştir.

71.753.550,65 Yekûn.

Tedavüldeki banknotlar

Bankamız Kanununun 14 üncü maddesi gereğince tedavüle çıkarılmış bulunan banknotların 1957 sonundaki yekûnu 3.219.834.395,— liradır.

Mevduat

1957 yılı sonunda Bankadaki mevduat :

124.264.880,24	lirası	Resmî
655.492.561,02	„	Bankalar
315.083.769,25	„	Muhtelif olmak üzere
1.094.841.210,51	liradır.	

Altın alacaklıları

Bilânçoda 155.696.471,34 lira olarak görünen bu hesap Aktifte altın mevcuduna ait tahlilde gösterildiği üzere :

46.063,860	sâfi kilosu	Hazineye
3.351,512	„ „	Amortisman ve Kredi Sandığına

ait altınların bedelini teşkil etmektedir.

Döviz alacaklıları

Aktifte verilmiş olan izahat dairesinde, Bankaca alınıp satılan dövizler, bilânçoda 3133 ve 5256 sayılı kanunlara göre ayrılmış ve kliring hesapları da dahil olmak üzere müfredatı aşağıda gösterildiği veçhile 927.477.250,06 liraya baliğ olmuştur.

a — 3133 sayılı kanuna göre :

Hariçteki Muhabirler	339.658.383,72	lira
Mevduat	14.562.916,46	„
Muhtelif	44.007.324,42	„

b — 5256 sayılı kanuna göre :

Hariçteki Muhabirler	234.640.125,81	„
Mevduat	10.878.685,93	„
Muhtelif	270.407.907,87	„
c — Kliring	13.321.905,85	„
Yekûn	927.477.250,06	liradır.

Muhtelif

Bilânçonun Aktifindeki muhtelif hesaplar mahiyetinde olmak üzere, Pasif'te yer alan muhtelif alacaklı ve muvakkat hesaplardan ibaret olup, yekûnu 610.843.965,48 liradır ve aşağıdaki hesaplardan terekküp etmektedir :

Ödenecek Senet ve Havaleler	12.883.410,49	lira
Muvakkat Alacaklılar	141.531.802,08	„
Transituar Hesaplar	380.817.744,14	„
Provizyon Hesaplar	75.266.245,01	„
Kliring Transituar Hesaplar	344.763,76	„
Yekûn	610.843.965,48	„

Kâr ve tevzi şekli

Bilânçoda kâr olarak görülen 95.460.773,92 lira 1957 yılında bütün İdare ve Banka muameleleri masrafları karşılandıktan ve amortismanlar ayrıldıktan sonra kalan sâfi kârdır.

Kanunumuzun 88 inci ve Bankalar Kanununun 31 inci maddelerine göre bu kârın aşağıda gösterildiği şekilde tevziini teklif ediyoruz :

1957 yılı sâfi kârı		95.460.773,92	liradan
Kurumlar vergisi	8.626.200,36		
Gelir vergisi	6.375.242,04	15.001.442,40	lira
düşüldükten sonra kalan		80.459.331,52	liradan
% 5 zarar karşılığı (Bankalar Kanunu M. 31)		4.773.038,70	lira
indirildikten sonra kalan 1957 yılı sâfi kârı üzerinden		75.686.292,82	liradan
ayrılan % 10 âdi ihtiyat akçesi	9.546.077,39		
Hissedarlar I'inci temettüü	900.000,—	10.446.077,39	lira
tenzilinden sonra kalan 1957 sâfi kârından âdi ihtiyat akçesi ve I'inci temettü mecmuunun tenzilinden sonra kalan miktar üzerinden % 10 fevkalâde ihtiyat akçesi	8.501.469,65	65.240.215,43	liradan
Memurlar hissesi (aynı miktar üzerinden % 5 i geçmemek üzere ve azamî birer maaş nisbetinde)	670.486,50	9.171.956,15	lira
indirildikten sonra kalan		56.068.259,28	liradan
Hissedarlar II'inci temettüü		900.000,—	liranın
tefrikinden sonra geri kalan		55.168.259,28	lira

Kanunumuzun 88 inci maddesine nazaran Hazineye ait olup (Mahsuba Tâbi Matlubat) hesabının itfasına tahsis olunacaktır.

Buna nazaran 1957 yılı için hissedarlara düşen miktar :

I'inci temettü	900.000,— lira ve
II'inci temettü	900.000,— lira ile
	1.800.000,— lira olup

bunun 150.000 adet hisseye taksimi neticesinde beher hisseye brüt o'arak 12,— lira ve net olarak da 10,20 lira isabet etmektedir.

Hisse başına isabet eden net 10,20 liranın 28/4/1958 tarihinden itibaren tediyesini tasviplerinize arzederiz.

Raporumuzu Muhterem Hissedarların yüksek tasviplerine sunarken, Hükûmetimizin Bankaya göstermekte olduğu değerli ve devamlı yardımlara şükranlarımızı ve vazifelerini gayret ve liyakatle yapmakta olan Müdür ve Memurlarımız hakkmdaki takdirlerimizi bu vesile ile ifade etmeği vazife biliriz.

İDARE MECLİSİ

IV

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI A. Ş.

1957

YİRMİALTINCI HESAP YILINA AİT

MURAKABE KOMİSYONU RAPORU

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası A. Ş. nin 1957 yılına ait kasa ve depo mevcutlariyle, tahvillerini ve muhtelif senetlerini Merkez ve Şubelerinde başka başka zamanlarda tâdat ve tetkik ederek kayıtlarına uygun bulduk. İdare Meclisince Yüksek Heyetinize arzolunan Bilânço ve Kâr ve Zarar hesaplarının da kayıtlarına mutabık olduğunu gördük.

İşbu hesapların kabulünü Yüksek Heyetinizin tasvibine, saygılarımızla, arzederiz.

Murakıp	Murakıp	Murakıp	Murakıp
İzzet Sirmen	**Mehmet Aras**	**Tevfik Şenocak**	**Mes'ut Eyison**

V

BİLÂNÇO

ve

KÂR ve ZARAR HESABI

TÜRKİYE CUMHURİYET

A K T İ F

31 Aralık 1957 Tarihinde Biten

		Türk Lirası	
ALTIN :			
Sâfi Kg. 127.806,751		402.689.676	14
DÖVİZ BORÇLULARI :			
a) 3133 sayılı kanuna göre :			
Hariçteki Muhabirler	**43.192.864,02**		
Muhtelif	**1.512.327,81**		
b) 5256 sayılı kanuna göre :			
Hariçteki Muhabirler	222.354.698,36		
Muhtelif	80.868.264,37		
c) Kliring	71.872,81	348.000.027	37
KASA :			
Ufaklık para		485.510	79
DAHİLDEKİ MUHABİRLER :		497.008	64
SENETLER CÜZDANI :			
a) Hazine bonoları ve Hazine kefaletini haiz bonolar	1.888.649.818,74		
b) Ticarî ve Zirâî senetler	1.915.993.125,86	3.804.642.944	60
TAHVİLLER CÜZDANI :		33.881.538	77
AVANSLAR :		921.739.947	25
MAHSUBA TÂBİ MATLUBAT :			
(6571 sayılı K. göre) :		431.373.028	31
GAYRİ MENKULLER : (1)			
Gayri Menkuller (2)	13.576.186,57		
Amortisman	— 1.642.501,84	11.933.684	73
DEMİRBAŞ : (3)			
Demirbaş eşya	2.552.018,28		
Amortisman	— 883.241,75	1.668.776	53
MUHTELİF :		233.995.473	83
Yekûn		6.190.907.616	96

(1) 13.550.000,— liraya sigortalıdır.

(2) 3.591.328,90 lirası arsalar bedelidir.

(3) 3.223.136,— liraya sigortalıdır.

MERKEZ BANKASI A.Ş. NİN

Yirmialtıncı Hesap Yılı Bilânçosu

P A S İ F

		Türk Lirası	
SERMAYE :		15.000.000	—
İHTİYAT AKÇESİ :			
Âdi	38.614.061,87		
Fevkalâde	20.885.876,13		
İleride vukuu muhtemel zarar karşılığı (Bankalar K. M. 31)	12.253.612,65	71.753.550	65
TEDAVÜLDEKİ BANKNOTLAR :		3.219.834.395	—
MEVDUAT :			
Resmî	124.264.880,24		
Bankalar	655.492.561,02		
Muhtelif	315.083.769,25	1.094.841.210	51
ALTIN ALACAKLILARI :			
Resmî (Sâfi Kg.) 49.415,372	155.696.471,34		
Muhtelif	—,—	155.696.471	34
DÖVİZ ALACAKLILARI :			
a) 3133 sayılı kanuna göre :			
Hariçteki Muhabirler	339.658.383,72		
Mevduat	14.562.916,46		
Muhtelif	44.007.324,42		
b) 5256 sayılı kanuna göre :			
Hariçteki Muhabirler	234.640.125,81		
Mevduat	10.878.685,93		
Muhtelif	270.407.907,87		
c) Kliring	13.321.905,85	927.477.250	06
MUHTELİF :		610.843.965	48
KÂR :		95.460.773	92
Yekûn		6.190.907.616	96

TÜRKİYE CUMHURİYET

ZİMMET — **31 / 12 / 1957 Tarihindeki**

	Türk Lirası	
Verilen Faizler	15.783.961	69
İdare Masrafları	18.833.069	85
Amortismanlar	405.250	47
Müteferrik Zarar ve Masraflar	3.514.156	01
Provizyonlar	11.351.968	42
Kâr	95.460.773	92
Yekûn	145.349.180	36

MERKEZ BANKASI A Ş. NİN

Kâr ve Zarar Hesabı

MALUP

	Türk Lirası	
Alınan Faizler	132.273.663	77
Komisyon ve Acyolar	323.334	10
Tahvil Kârları	1.479.405	53
Kambiyo Kârları	9.025.677	13
Müteferrik Kârlar	2.247.099	83
Yekûn	145.349.180	36

F İ H R İ S T

Sahife No.

I — Dünya İktisadî Vaziyeti

1 — 1957 yılında dünya iktisadî vaziyeti 9
2 — Ham madde fiyatları 12
3 — Sınaî istihsal ve istihdam 15
4 — Dış ticaret ve beynelmilel tediyeler 18
5 — Ücretler ve fiyatlar 22
6 — Para ve kredi politikası 26
7 — Milletlerarası Para Fonu ve İmar ve Kalkınma Bankası faaliyetleri 29

II — Türkiyede İktisadî Vaziyet

1 — 1957 yılında memlekette iktisadî vaziyet 31
2 — Millî gelir 31
3 — Ziraat 34
4 — Sanayi 40
5 — Madencilik 47
6 — Enerji istihsali 49
7 — Ulaştırma 50
8 — Dış ticaret ve tediye muvazenesi 53
9 — Dış ticaret rejimi 57
10 — Devlet maliyesi 57
11 — Devlet borçları 59
12 — Altın ve döviz vaziyeti 59
13 — Milletlerarası Para Fonu ve İmar ve Kalkınma Bankasiyle muameleler 60
14 — Fiyatlar 61
15 — Emisyon durumu 61
16 — Merkez Bankası kredileri 61
17 — Bankacılık 62
18 — Mevduat 63
19 — Banka kredileri 63
20 — Zirai krediler 64
21 — Ticari krediler 65
22 — Belediî tesisler kredileri 65

Sahife
No.

23 — Meslekî krediler 65
24 — Sınaî krediler 65
25 — İpotek mukabili krediler 66

III — Bilânçomuzun Tahlili

1 — 1956 ve 1957 yılları bilânçolarının mukayesesi 67

2 — **AKTİF**

a) Altın 68
b) Döviz borçluları 68
c) Kasa 68
d) Dahildeki Muhabirler 68
e) Senetler Cüzdanı 68
f) Tahviller Cüzdanı 69
g) Avanslar 69
h) Mahsuba Tâbi Matlubat 69
i) Gayri menkuller 70
j) Demirbaş 71
k) Muhtelif 71

3 — **PASİF**

a) Sermaye 71
b) İhtiyat akçesi 72
c) Tedavüldeki banknotlar 72
d) Mevduat 73
e) Altın Alacaklıları 73
f) Döviz Alacaklıları 73
g) Muhtelif 73
h) Kâr ve tevzi şekli 74

IV — Murakabe Komisyonu Raporu 76

V — Bilânço ve Kâr ve Zarar Hesabı 77

ŞUBELERİMİZ :

Ankara	İskenderun
İstanbul	Eskişehir
İzmir	Diyarbakır
Mersin	Gaziantep
Samsun	